

Oudheidkundige Kring Voorst

Kroniek

OUDHEIDKUNDIGE KRING VOORST

opgericht 18 december 1975

Werkruimte:

Dorpsstraat 11a, 7391 DC Twello, ingang aan de Dorpsdwarstraat

Geopend: dinsdag/woensdag van 09.00 tot 16.00 en voorts op afspraak. Tel.: 0571 27 7090

E-mailadres: info@okvvoorst.nl - Website: www.okvvoorst.nl

Betalingen uitsluitend via Rabo-rekeningnr.: 36.28.09.267

Ereleden:

Mr. J.H. Hermesen, H.J. ten Hove †, J. Lubberts, J.A.M. Schutte-Geurtsen
en L. Sevenster †

Dagelijks bestuur:

Bert van de Zedde, voorzitter	Kon. Wilhelminaweg 15	7391 ER Twello	0571 27 2943
Johan Homan, secretaris a.i.	Rijksstraatweg 135	7391 MK Twello	06 1004 1921
Wim Wassink, penningmeester	Parkelerweg 25	7391 EV Twello	0571 27 2680
Ruud Egberts	Burg. v.d. Feltzweg 29	7391 HL Twello	0571 27 4449
Jan Groenberg	Hietweideweg 30	7391 XX Twello	0571 27 6037

Werkgroepen/Contactpersonen:

Kantoorcoördinator:	Truus de Haan-Diks	Kneuterstraat 22	7384 CN Wilp
Bibliotheek:	Gerard Vrieling	G. v. Prinstererstraat 23	7391 KS Twello
Gemeente-Archief:	Annemarie Geerts	Gemeentehuis - Postbus 9000	7390 HA Twello
Studiezaal open maandags 9.00-17.00 uur		E-mail: gemeentearchief@voorst.nl	

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt € 15,- per persoon.

Voor gehuwden en partners woonachtig op hetzelfde postadres geldt € 18,50.

Voor wijzigingen van adres en/of lidmaatschap via www.okvvoorst.nl

Overige vragen: Tel. 0571 27 7090 of postbus 170, 7390 AD Twello

Kroniek

De Kroniek beoogt een breed-georiënteerd informatiemedium van de Oudheidkundige Kring Voorst te zijn, een kwartaalblad van en voor de leden. Het verschijnt in de maanden maart, juni, september en december. Bij het VVV en boekhandel Oonk is het blad ook los verkrijgbaar voor € 4,-. Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is niet toegestaan zonder schriftelijke goedkeuring van de redactie en de betreffende auteur(s).

Mailadres alléén voor kopij: kroniek@okvvoorst.nl

Druk: Drukkerij Bussloo, Bussloo

Oplage: 650

Omslag: Stadwijk, zie het artikel op bladzijde 27

ISSN 1384-8682

- DE KRONIEK DIT KWARTAAL:

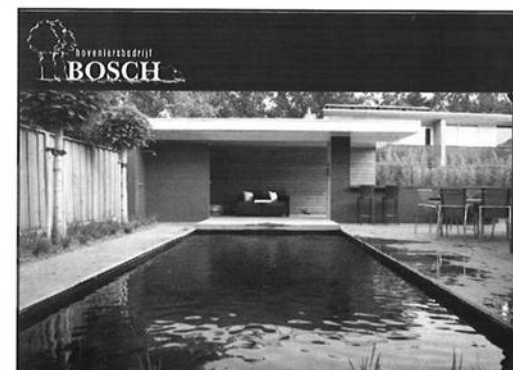
• Inhoudsopgave	1
• Van de bestuurstafel	B. v.d. Zedde 2
• Agenda en uitnodiging jaarvergadering	bestuur OKV 3
• Kroniekpost	4
• Van onze zusterverenigingen	G. Vrieling 6
• Het merkenboek van Voorst en Noord Empe (1).....	B.W. van 't Erve en J. Lubberts 8
• Herinnering aan mijn schooljaren in Terwolde in de jaren dertig.....	J. Bosch - ten Bosch † 11
• Met de pen door Voorst	H.G.H. v.d. Goot-v. Eck en J. Lubberts 16
• En de Keizer kwam ... niet naar Voorst	A.A. Vlietstra 18
• Beloning voor vlijt anno 1839.....	E.H. Stol 24
• Sneeuwploeg	J. Lubberts 25
• Zo werd Kees mijnheer	W. Tempelman 27
• De Vollehand vanuit Deventer perspectief.....	G.J. van Zanten 32

Aan deze Kroniek werkten verder mee:

G. Groenewold - T. Nökkert - W. Wassink - G. van Zijl

Foto's OKV archief tenzij anders vermeld, tekening J. Lubberts

Uiterste datum inleveren kopij nummer 1/2012: 5 maart,
via kroniek@okvvoorst.nl

Hoveniersbedrijf Bosch

Koppelstraat 42, 7391 AK Twello

T: 0571-270473

F: 0571-270022

W: www.detuinenvanbosch.nl

E: info@detuinenvanbosch.nl

ER GROEIT IETS MOOIS UIT ONZE HANDEN

VORDERMAN TUINMEUBELN

3000 M2 TUINMEUBELSHOW

VORDERMAN TUINMEUBELN

Wijkseweg 7, 7396 BC Terwolde
(naast de molen) [T] 0571-292121
www.vordermantuinmeubelen.nl

Van de bestuurstafel

Bert van de Zedde

In de achter ons liggende maanden is de inrichting van ons onderkomen verder verfijnd. Is voor een deel ons overtuigd meubilair verkocht. Is gestart met nieuwe afspraken inzake opslag en verwerking van ons fotomateriaal. De digitalisering van foto's met de nieuwe computers is voortvarend ter hand genomen en met behulp van de nieuwe scanners al voor een ruim deel gerealiseerd. De werkruimte krijgt nu langzaam een goede invulling met aan de wanden oorspronkelijk verzameld materiaal. Onze lezingen van 22 september en 24 november zijn goed bezocht. De Duistervoordseweg (onze tijdelijke vestiging) gebruiken wij op dit moment voor opslag van oude gebruiksvoorwerpen en daarvoor zoeken wij personen die met kennis van zaken beoordelen of wij de voorwerpen moeten aanhouden, of op een andere wijze bewerken, dan wel tentoonstellen. De officiële opening staat gepland voor 14 januari a.s.

Snel zijn we de periode vergeten die achter ons ligt met de verhuizing waar we in de zomermaanden volop mee bezig waren. Nu werken wij alweer enkele maanden aan de Dorpstraat en het lijkt alsof wij daar al veel langer zijn gevestigd. Onze vrijwilligers, leden en belangstellenden weten de weg te vinden naar de nieuwe accommodatie. De vraag naar foto's en andere bronnen van informatie neemt sterk toe en dat is een goede zaak. De prijs voor koop van een foto en dergelijke hebben wij opnieuw met een werkgroep beoordeeld en daarbij is geconstateerd dat wij wel erg bescheiden zijn met de gevraagde vergoeding per foto. Dat is nu op een acceptabel niveau gebracht voor afnemer en de vereniging. De reacties van de bezoekers op onze accommodatie zijn over het algemeen erg positief.

Historicus Ferdinand van Hem hield 22 september een heldere lezing over de Veluwe Bandijk. Minimaal 60 personen waren aanwezig en luisterden met aandacht naar de historie van de dijk en het ontstaan ervan, met in het tweede deel nog enkele bijzondere geschiedenissen rondom plassen.

Ook de lezing van Hans Hermesen in de Dorpskerk over de geschiedenis en ontstaan van de plaatsen Twentlo (Twello) en

Oosterlo maakt duidelijk dat wij al mense-lijke activiteiten tegenkomen ver voor onze jaartelling en dat vanaf de 13^e eeuw de brink -met gezamenlijk gebruik- bij de kerk is ontstaan. Nu volledig volgebouwd met parkflat De Statenhoed. Ruim 120 bezoekers moesten helaas scherp luisteren met een minder goed werkende geluidsinstallatie. De voorbereidingen voor onze eerste, eigen tentoonstelling vanaf 14 januari in galerie De Statenhoed, Dorpstraat 11a zijn in volle gang. Deze krijgt de werktitel 'Verenigingen in heden en verleden' mee. Een aantal verenigingen uit de gemeente Voorst hebben deelname toegezegd door het afstaan van vaandels en ander materiaal. Op dezelfde datum hopen wij onze accommodatie officieel te openen. Een deel van ons overtuigd meubilair is bij het schrijven van deze bestuurstafel verkocht en de opbrengst tot op heden valt de penningmeester mee. In de bestuursvergaderingen is gesproken over een traplift om vrijwilligers en leden die wat minder goed ter been zijn naar boven te brengen. Dat is tot op heden niet mogelijk gebleken. Er zijn op dit moment onvoldoende middelen ter beschikking, ondanks het aanbod van een particulier die nog een tweedehandse wilde leveren.

De bekende blauwe bewegwijzering voor verenigingen, VVV en anderen in de dorpen, die wij hebben aangevraagd bij de gemeente Voorst is afgewezen. Wij voldoen niet aan het aangepaste criterium dat wij activiteiten organiseren voor bezoekers van buiten de gemeente Voorst of bezoekers die in Twello moeten zoeken naar de OKV.

Een voorwaarde die ons als bestuur stoor-

de, maar hier is voorlopig niets aan te doen. Ook nu mogen wij weer nieuwe leden verwelkomen en dat geeft ons de stimulans om door te gaan. Van harte welkom:

Mevr. E.J. van Andel en dhr. H.E. Kingma, Dhr. H. de Jong, dhr. en mevr. G.J. Goorman, mevr. M. Lenferink, dhr. E. Winterman, dhr. en mevr. J.W. Aalberts en dhr. en mevr. v.d. Lee.

Agenda

14 januari 2012 Opening en tentoonstelling

16 februari 2012 Lezing over Handel en Wandel op de Veluwe, Dorpshuis te Voorst

19 april 2012 Jaarvergadering en lezing over landhuizen in de omgeving van Twello, Brasserie Restaurant Korderijnk

Lezing over Handel en Wandel op de Veluwe

Op donderdagavond 16 februari 2012 organiseert de Oudheidkundige Kring Voorst een lezing over de Handel en Wandel op de Veluwe door dhr. Cor van Baarle. Cor van Baarle is een zeer deskundige amateurarcheoloog.

De lezing is in feite een reis door de prehistorie en laat vooral vondsten zien die her en der zijn gedaan, zowel in de gemeente Epe als elders op de Veluwe. De tijdreis begint ruim 5000 jaar geleden, in de steentijd (5300-2100 v. Chr), als zich de eerste bewoners vanuit Drenthe, Noord-Duitsland en Denemarken op de Veluwe vestigen. Die Veluwe is voor hen een aantrekkelijk gebied vanwege de aanwezigheid van (vooral) water en vruchtbare grond, alsmede veel hout dat als bouw materiaal kan dienen. De tijdreis voert ook door brons- en ijzertijd en eindigt min of meer met de omvangrijke ijzerindustrie die zich in de vroege middeleeuwen op de Veluwe ontwikkelde. De lezing gaat dus over de boeiende culturele erfenis van de Noord-Veluwe van prehistorie tot historie.

De lezing begint om 20.00 uur in het Dorpshuis, Schoolstraat 14 in Voorst. De lezing is gratis voor leden van de OKV, niet-leden zijn van harte welkom, zij betalen € 2,50 entree.

Jaarvergadering en lezing OKV op 19 april 2012

Op donderdag 19 april 2012 zal in Brasserie Restaurant Korderijnk, Stationsstraat in Twello de jaarvergadering van de Oudheidkundige Kring Voorst worden gehouden. Aanvang 20.00 uur. De jaarvergadering is uitsluitend toegankelijk voor leden van de OKV.

Aansluitend aan de jaarvergadering zal om 21.00 uur een lezing worden gehouden over landhuizen in de omgeving van Twello. Deze lezing, met veel beeldmateriaal, wordt verzorgd door Gerard van Zijl, lid van de OKV.

Onze omgeving is rijk aan Buitens en Landhuizen. Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat 'rijke stedelingen', vooral uit Deventer, in de 18e eeuw boerderijen met naastgelegen grond kochten en hier buitenplaatsen met landgoederen van maakten.

De lezing is wel toegankelijk voor niet-leden van de OKV, zij betalen € 2,50 entree.

KRONIEKPOST

Expositie ter gelegenheid van 40 jaar Benring

In verzorgingshuis De Benring, Tuinstraat 51 in Voorst is een expositie ingericht. In de hallen op de 1^e en 2^e etage hangen dit keer -veelal- oude foto's uit het dorp Voorst.

Geprobeerd is om foto's uit te kiezen met zoveel mogelijk afwisseling van plekken in het dorp tijdens verschillende jaren. De expositie begint met een luchtfoto uit 1993 die gemaakt is ter ere van de viering 'Voorst 1100 jaar' en met enkele foto's van de Tuinstraat net voor en na de bouw van De Benring in 1971.

Deze expositie heeft de Oudheidkundige Kring Voorst samen met Jettie Hoogesteijn, de expositievrijwilligster van de Benring, samengesteld. Er is een keuze gemaakt uit de duizenden foto's die de Oudheidkundige Kring in het archief heeft. De expositie duurt nog tot 5 januari en is te bezoeken tijdens de openingsuren van het verzorgingshuis.

Reactie op het artikel 'Een geheimzinnige doos in het gemeentearchief'.

Kroniek 2011/2

Naar aanleiding van het artikel over de geheimzinnige doos in het gemeentearchief, kwamen bij mij de jeugdherinneringen boven met de heer van Heurn.

Vanaf mijn 5^e jaar woonde ik aan de Iordensweg in het tuinmanshuis van de Steltenber, waar ik ook mijn jeugdjaren heb doorgebracht.

Na schooltijd, op woensdagmiddag en in de vakanties zworven wij rond in de omgeving van de Iordensweg, een eindje voorbij Winterman de Kraaienbos in en aan de andere kant er weer uit, dan langs het huis van Stokking, de Wolbos in. Een sparrenbos met een dikke laag naalden op de bodem. Het was mooi om in de bomen te klimmen, naar duiveneieren te zoeken, en soms uit de boom te vallen. Dan oversteken naar de Kleine Noordijk.

In die tijd heb ik ook eieren verzameld.

Op de voorgrond de boerderij van de fam. Rutgers, verderop links H. Winterman en rechts de fam. van Bussel, foto T. Nokkert

Mijn toenmalige buurmeisje Hennie Diks werkte op de Kleine Noordijk en vertelde natuurlijk over de heer van Heurn, zijn werk en zijn verzameling. Zo gebeurde het dan ook dat wij als jongens met een dood vogeltje of eitjes bij hem aan de deur kwamen om te vragen wat het was.

Als meneer van Heurn tijd had, mochten we naar binnen. In de hal hing boven de deur een grote schedel van een waterbuff met daar onder een bordje met de tekst: 'Memento Mori' (Gedenk te sterven).

En dan mocht je mee naar boven naar zijn studeerkamer. Daar stond een enorme verzameling van schedels, gebalsemd dieren en boeken, alles in dozen, laden en kasten netjes gerangschikt naar soort en families. Hij kreeg ook wel grote schedels van dierenparken, die hij dan schoonmaakte. In die tijd werden die eerst in een boskolk achter de villa gelegd. Daar lagen ze een tijdje in om te rotten zodat ze gemakkelijker schoongemaakt konden worden. Weer later werden ze gebleekt. Het rook daar in zijn studeerkamer dan ook stevig naar formaline. Voor ons als jongens was het niet vervelend een paar uur bij hem te zijn. We luisterden ademloos naar wat hij dan vertelde. Een heel inspirerende man.

Ton Nokkert

Aanvulling op het artikel (interview) over de Gansevles in Teuge.

Kroniek 2011/2

In het tweede nummer van Kroniek (jaargang 34 -2011/2) stond een interview met dhr. en mevr. Ganzevles over boerderij 'de Gansevles' in Teuge. Het artikel was -met toestemming van de schrijfster- overgenomen uit 'Teugje Nieuws'. De redactie heeft echter verzuimd ook de familie nog te informeren over de voorgenomen (her)plaatsing van het artikel. In de periode tussen ontvangst van het artikel en de plaatsing in Kroniek is dhr. W. Ganzevles echter overleden (15 juni 2010) en werd de herplaatsing door de familie als kwetsend ervaren. Inmiddels is er contact geweest met de familie en zijn er door de redactie excuses aangeboden. Daarnaast moet nog vermeld worden dat de naam van de familie een paar keer fout is geschreven. De boerderij heette vroeger 'de Gansevles', maar de familienaam is Ganzevles.

Wie heeft interesse?

Wie kan ik een plezier doen met een aantal jaargangen van Veluwe Geslachten. Het betreft de jaargangen 1982, 1983 en 1986 t/m 2010. Graag een telefoontje aan W. van der Werf- de Wilde, tel. 072 5321410.

Voor al uw drukwerk
drukkerij "Bussloo"

Bonenkampsweg 2 - 7383 RR Bussloo
Tel.: 0571 - 261517 Fax: 0571 - 261150
Email: drukkerijbussloo@gmail.com

Van onze zusterverenigingen

Gerard Vrieling.

'Oud Bathmen' (31^e jrg.nr.3)

Hierin een interessante verhandeling over het onderhoud van de oude dorpskerk in het verleden. Het blijkt dat deze kerk als dochterkerk van de Lebuïnuskerk te Deventer, aan het kapittel van deze kerk is geschonken door de bisschop van Utrecht, David van Bourgondië. De oorspronkelijke kerk dateert van rond 1460.

Verder nog een uitgebreid artikel over het verblijf van een groep van 500 Kozakken, die zichzelf 'gastvrijheid' verleenden in Bathmen, tijdens het beleg van Deventer in 1813/1814. Het is een zeer lezenswaardig artikel over het wel en wee van de Kozakken en de Bathmense bevolking.

'Rondom de toren'

(nr. 89 - sept. 2011 - Hist. ver. Wijhe)

Heel toevallig komt in dit nummer ook een artikel voor dat handelt over de Kozakken in de periode 1813/1814. Het is een oud verhaal met gedicht uit 1906.

'Tijdschrift 't Olster Erfgoed'

(nr. 58 - sept. 2011)

Deze uitgave is geheel gewijd aan de farmaceutische fabriek Roxane/Philips-Duphar, uitgegroeid tot het tegenwoordige Abbott.

De namen van deze industrie zeggen zo op het eerste gezicht weinig, maar als men weet, dat deze fabriek het bij velen bekende 'Agré-Gola' keelpijntabletten maakt, gaat er vast een lampje branden. Het allereerste middel heette gewoon 'Gola', maar vanwege de commercie besloot men een deel van het Franse woord 'agréable' (=aangenaam) te gebruiken. Zo verschenen er verschillende producten met het voorvoegsel 'Agré'.

Op het ogenblik is de belangrijkste activiteit het afvullen en verpakken van griepvacins. Daarnaast worden hormoontabletten en laxeermiddelen (Duphalac) verpakt.

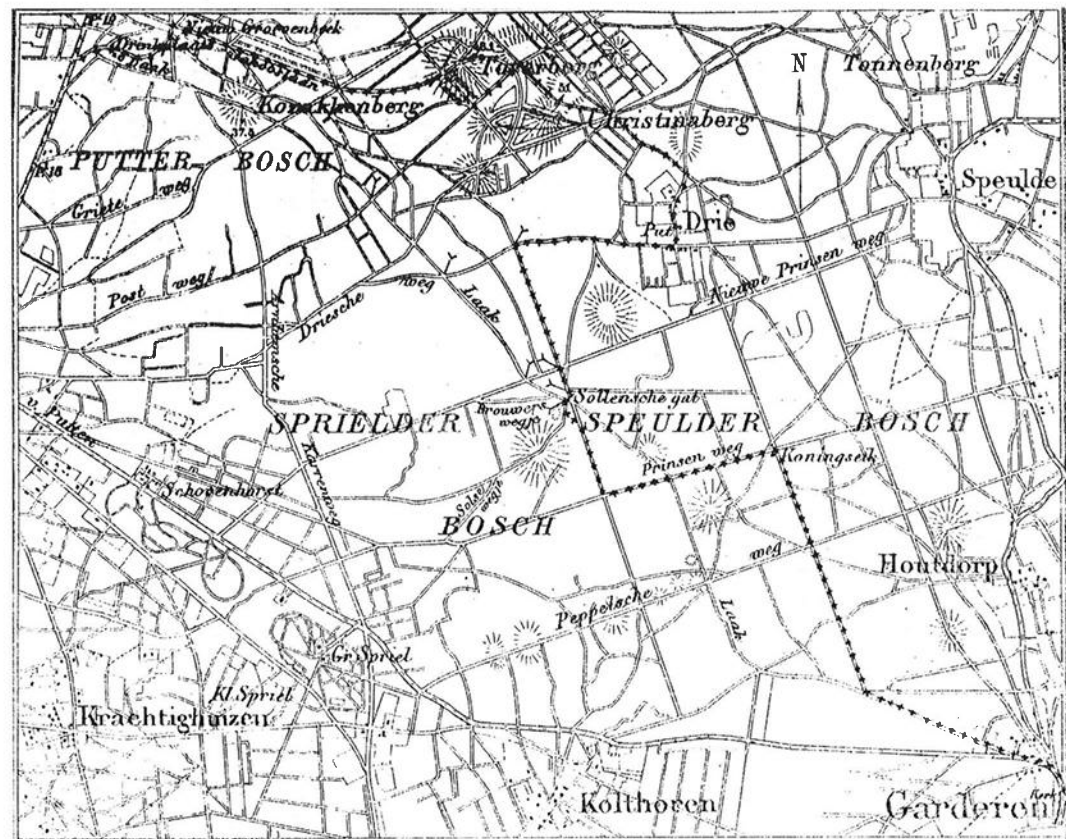
'De Marke'

Oudheidkundige vereniging 'De Marke' (sept. 2011)

In dit mededelingenblad een artikel over het 100 jaar geleden gebouwde 'Leusveld' aan de Rhienderensestraat te Hall (zie de afbeelding). Dit buiten is gebouwd door mr. C.A. Nairac, zoon van de toenmalige

burgemeester van Barneveld. Het buiten is gebouwd als gastenverblijf voor zijn jachtvrienden. Nadat het in 1921 is verkocht, volgen er vanaf 1965 vele eigenaren met als laatste in 1970 de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten. Het in verval geraakte huis gaat nu betere tijden tegemoet. Verder nog een bijdrage van Wietse Venema over 'een bijzonder letterkundige in Beekbergen'. Het gaat over Alfred Haighton (vader was een Schot), die wel zeer afwijkende ideeën had. Hij bezat veel geld en gebruikte dit om te reizen en om ver-

bibliotheek OKV

schillende anticommunistische, antisocialistische en ondemocratische partijtjes op te richten. Zelfs heeft hij geprobeerd een fascistische partij op te richten. Hij bezocht ook twee keer Hitler. Een wel zeer aparte figuur voor Beekbergen!

'Van 't Erf van Ermel' (nr. 59 - sept. 2011)

De redactie van 't Erf van Ermel' heeft in dit nummer aandacht geschonken aan de presentatie van het boek 'Archelologische parels van de Veluwe'. Hierin worden veel voor 'Voorstenaren' bekende gebieden besproken.

Van deze bekende plaatsen wil ik noemen:

Staverden, Het Speulder-en Sprielderbos te Drie, de Ermelose Heide en het Romeinse marskamp op de Ermelose Heide.

Behalve het kamp gaat het in bovengenoemde streken vooral over de daar aanwezige grafheuvels en urnenvelden.

In het boek zelf worden ook besproken de Hunnenschans bij Uddel, het Kootwijker Zand en de in het Kroondomein bij Vaassen aanwezige prehistorische akkercomplex.

Verder staat er nog een artikel over de Duitse schietbaan Horst langs het IJsselmeer met zijn vliegtuigstrip en FLAK-opstelling. Het boek kost € 29,95 en is geschreven door Sake Jager en Ruben Smit.

Het merkenboek van Voorst en Noord Empe (1)

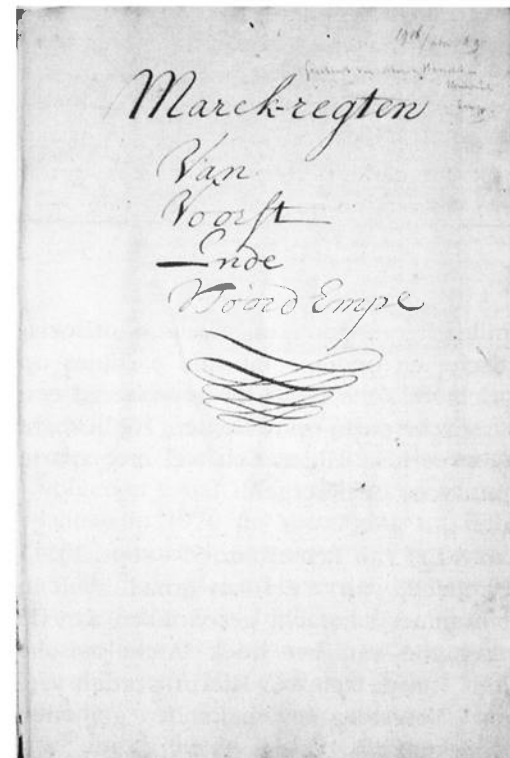
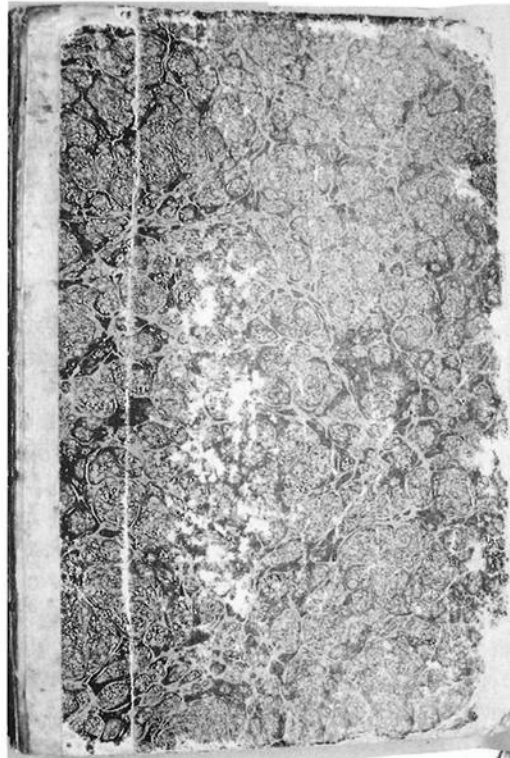
B.W. van 't Erve en J.Lubberts.

De heer B.W. van 't Erve is in het gemeentearchief bezig met het inventariseren en transcriberen van het merkenboek van Voorst en Noord Empe. Wij mogen zijn transcripties en inventarisaties gebruiken voor de Kroniek. De eerste schriftelijke gegevens van de marke Voorst-Noord Empe zijn van 1601.

Marken

Het merkenboek is een boek waarin alle handelingen van het merkenbestuur werden bijgehouden. Eenvoudig gezegd; het was het notulenboek van het merkenbestuur. Marken werden gesticht in de twaalfde en dertiende eeuw. De oorzaak lag in het feit dat de bevolkingsdruk op de woeste gronden groot werd. Niet alleen de groei van de bevolking, maar ook de komst van mensen

uit andere streken waren hier debet aan. Hierdoor bestond de behoefte de woeste gronden te ontginnen. Niet alleen door nieuwe bewoners, maar ook door personen die regale (landsheerlijke) rechten konden doen gelden op de woeste gronden zoals de graven en hertogen van Gelre. De woeste gronden die door de landsheer werden ontgonnen zoals Nijbroek en Oldebroek leverden tijnsen op, dus inkomsten.

Het merkenboek van Voorst en Noord Empe, Gemeentearchief Voorst

Ten behoeve van de landbouw was er behoefte aan een groot areaal woeste grond. Het in cultuur gebrachte land leverde niet veel op zonder mest, zelfs zonder de misoogsten mee te rekenen die regelmatig voorkwamen. Zonder woeste grond hadden de boerderijen geen bestaansrecht. Men had deze gronden nodig voor het laten grazen van koeien en schapen. Varkens zochten hier hun voedsel. Plaggen werden gedroogd voor brandstof, de zogenaamde 'schadden'. Heideplaggen en leus (begroeiing onder langs sloten) werden na drogen gebruikt als strooisel in de stal. Hard hout en zacht hout werden voor allerlei doeleinden gebruikt zoals het bouwen van huizen, afrastering, voor bezems. Alles waar nu ijzer, steen, plastic of ander materiaal voor gebruikt wordt vervaardigde men van hout. Bovendien was alle hout brandhout. Turf werd gestoken en de imker zette er zijn bijenkorven neer. Honing was de enige zoetstof. Om dit alles nu te beschermen werden de marken gesticht. De oorspronkelijke betekenis van marke is grens, maar later werd het gebied binnen de grens aangeduid als marke.

Eigengeërfd

De marken werden opgericht door de eigengeërfd, kortweg geërfd genoemd. Geërfd waren eigenaar of eigenaresse van een boerderij die van oudsher rechten had op het gebruik van de woeste grond. In eerste instantie waren het de boeren die deze rechten bezaten. Zij hadden een waarde (=aandeel) in de marke en werden ook wel gewaarden genoemd. Het merkenbestuur was ook verantwoordelijk voor het onderhoud van wegen, waterlopen en waterkeringen. Men zou kunnen zeggen: het werk van de latere dorpspoliers. De geërfd hadden niet alleen rechten op

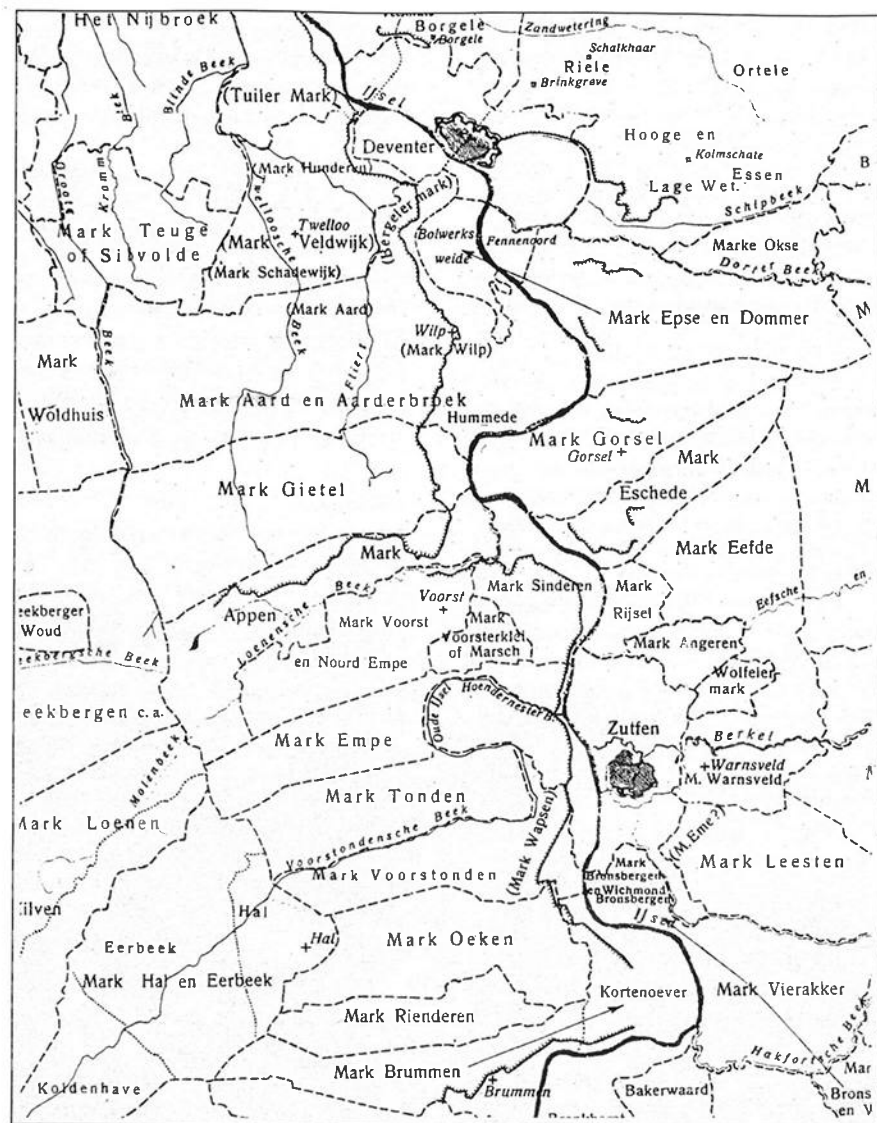
de woeste grond, maar ook het recht van medebestuur. Zij beslisten over de inrichting van de marke en het toezicht daar op. De geërfd waren hun eigen wetgevers en rechters.

We zien dat in latere tijden ook andere personen en instellingen rechten verkregen in de marken. Mensen in de marke, in dit geval geërfd, gaven grond aan weldadigheidsinstellingen zoals kloosters, weeshuizen en armenhuizen. Dit met de gedachte aan een plekje in het hemelrijk. Ook schonken geërfd soms grond aan een weldadigheidsinstelling, zodat zij op oudere leeftijd daar hun intrek konden nemen. Deze mensen werden kostkoper of provenier genoemd. De instellingen van weldadigheid werden bestuurd door provisoren. Provisoren kwamen deels voort uit het stadsbestuur. Vandaar dat men namen van Deventer of Zutphense burgemeesters vaak tegenkwam als geërfd. Ook rijke stedelingen belegden hun geld in onroerend goed en kochten boerderijen die een waarde hadden in de woeste gronden van de marke.

In plaatsnamen komt men de naam marke nog tegen zoals Markelo, Markvelde en Markvoort. Ook in persoonsnamen, v.d. Mark, Markerink en Markestein. Namen van grensaanduiding, Ter Inde (einde), Paal en Post (grenspalen), Post ter Enk.

Buurtschappen

Wanneer men het voorgaande leest krijgt men misschien de indruk dat de marke alleen bestond uit woeste gronden. Dit is niet juist. De marke bestond uit een of meerdere buurten of buurschappen, tegenwoordig ook buurtschappen genoemd. Een deel van deze buurtschappen bestond uit woeste grond. Zo ook de marke Voorst en Noord Empe. Het was één marke die bestond uit de buurschappen Voorst en

Noord Empe. De hele buurt met zijn inwoners behoorde tot de marke. Dat konden keuters (kleine boeren) zijn, maar ook de pastoor, dominee, koster, ambachtslieden, neringdoenden, meiden en knechten of andere inwoners. Deze mensen hadden geen

rechten in de woeste gronden die tot de marke behoorden. Dat was voorbehouden aan de geërfden. Het kon wel gebeuren dat de kerk, pastorie of kosterij een waardeel in de woeste grond had en dan behoorden de pastoor of koster ook tot de gewaarden.

Wordt vervolgd

Herinnering aan mijn schooljaren in Terwolde in de jaren dertig

*Door Jacomien Bosch - ten Bosch †
en bewerkt door haar broer Bertus ten Bosch*

Onderwijs anno 1930. Daar kunnen wij, kinderen van toen, dus weinig over zeggen. 't Was niet gebruikelijk kinderen ergens in te kennen. En wat hadden wij dan daarmee moeten? We hadden de school in het dorp, die brandde niet af en werd niet gesloten. Die was er en wij gingen er heen, iedere dag, jaar in jaar uit. Wat zich eventueel heeft afgespeeld ging buiten ons om. Daar hadden we onze ouders voor, de oudercommissie, Volksonderwijs en onze meesters.

Hoe kijkt een kind van toen na 60 jaar terug op het onderwijs van toen? Met blijdschap en bewondering! Wat hebben we in Terwolde goed onderwijs gehad!

't Hoefte voor iedereen natuurlijk niet gelijk te zijn geweest, maar het streven was er op gericht dat dit alles was wat we meekregen in het leven. Van doorleren en verdere opleidingen kon natuurlijk geen sprake zijn in zo'n arbeidersdorp in de crisisjaren.

De lessen moesten dus geleerd zijn. Er heerste orde en regelmaat. We kregen briefjes mee naar huis met de plaatsen van bv. Gelderland. Eerst opgeschreven en donderdag kennen: Arnhem, Oosterbeek, Renkum..... Er waren grote klassen: wel drie in één lokaal. Onze rij hadden lezen, die naast ons taal en bij de deur hadden ze rekenen of zo. Als we ons werk niet af hadden moesten we 'in school' komen tussen de middag of 'nablijven' om half vier. Ik kreeg altijd huiswerk mee voor rekenen en altijd stond mijn naam op 't bord van blijven om half vier. En ik niet alleen hoor. Wel altijd voor rekenen. Ik kon heel goed taal, mooi lezen en prachtig tekenen. Mijn tekeningen werden boven op de kast uitgestald, ten voorbeeld voor allen! Maar toch: wat is tekenen vergeleken met rekenen?

't Is pas later goed gekomen toen ik bij Zendijk in Twello op kantoor zat. Ze leverden broodbeleg aan de soldaten in Wezep en

Harskamp. Nooit geen fout meer gemaakt; ik was toen 19 jaar.

We hebben fantastisch onderwijs gehad in Terwolde. Daar hebben meester Neuijen, meester Wolters, meester Waaksma, meester Veldwachter en meester Mulder toch wel voor gezorgd. Ook juffrouw IJsselstein en juffrouw Krans droegen daar hun steentje aan bij. We hadden schoolzwemmen in Terwolde, misschien wel als eersten in de gemeente Voorst? Er was een zwembad in de IJssel bij 't Blokhuis met een badmeester. Dokter van der Pot maakte zich -met vele anderen- sterk voor. Meester Wolters kwam op zomeravonden langs fietsen, schop aan de fiets, altijd bezig met 't zwembad. Wij hadden op donderdagmorgen van tien tot twaalf zwemmen. Dan liepen we er in een lange rij naar toe, twee aan twee en kregen zwemles van de badmeester. Zo legden we allemaal 'de proef' af. In de winter hadden we op die tijd catechisatie bij ds. Van Ewijk: "Gordt u aan, Gordt u aan, Gordt u moedig tot de strijd. Op tot hulp roept God zijn kinderen. Wees tot Zijnen dienst bereid".

In de grote vakantie gingen meester Wolters, Veldwachter en juffrouw IJsselstein met de hoogste klassen 'trekken': fietsen door Nederland. Naar Egmond aan Zee, naar Montferland, naar Twenthe. Overnachten in jeugdherbergen. 't Hele jaar werd daar iets voor ingelegd. Wat een beleve-

Schoolfoto uit 1932 met rechts boven meester Jan Veldwachter. (foto OKV)

nis voor die arbeiderskinderen die anders nooit ergens zouden zijn gekomen. Wat hebben die onderwijzers hun best voor ons gedaan. Alles in hun vrije tijd. Eens bracht meester Wolters een ananas mee. De les ging over West-Indië, toen nog ons gebied dat we moesten leren. De ananas ging van hand tot hand en we moesten hem goed bevoelen en bekijken. Dan laat hij Wouter Willemsen onder de les naar huis gaan om een bord te halen. Wouter komt terug met een prachtig Delftsblauw bord.... dan begint meester hem te schillen en in schijven te snijden. Eén van de meisjes gaat rond met de schaal. Zo leren wij de ananas kennen! Zulke dingen hadden niet hoeven. 't Stond zeker niet in hun

opdracht, maar ze deden het toch maar. Meester Wolters gaf Steven Vinke, de timmerman, opdracht een groot schaakbord te maken, zo groot als een schoolbord. De stukken werden er met haakjes aangehangen. Zo probeerde hij de kinderen de eerste beginselen van het schaken bij te brengen. Ook richtte hij een clubje op voor Esperanto. Mijn broers waren er ook bij. 't Werd bij Evert Plette in de voorkamer gegeven. Plette kende Esperanto. Meester Wolters en meester Veldwachter hadden beiden de hoofdkarte, meester Wolters ook de akte Frans. Daar heeft hij de kinderen veel later, toen er toch kinderen naar de Mulo gingen, bijles in gegeven. Daarvan was in de dertiger jaren nog

geen sprake. Meester Wolters kwam iedere morgen uit de Wilpse Achterhoek naar Terwolde fietsen en meester Veldwachter uit Colmschate, weer of geen weer.

Maar wat hadden ze dan bij ons thuis te zoeken? Dit: m'n vader Frits ten Bosch, was al in 1932 secretaris van de oudercommissie en voorzitter van Volksonderwijs, zat in de kermiscommissie, in de handelskamer 'de Haka' in Terwolde en Nieuw Leven in Twello, samen met meester Van Amstel. Natuurlijk zat hij ook in 'Het schoolreisje' en in de 'Liekwagen'. Zo was m'n vader in heel Terwolde bekend en altijd naar vergaderingen. Ook werden vergaderingen bij ons thuis gehouden. Er was in die crisisjaren maar één vertrek waar een kachel brandde en de lamp aan was. Dan moesten wij kinderen heel stil zijn en vroeg naar bed. Ook als er niemand was, moesten we stil zijn, want papa schreef. We begrepen dat het dingen van groot belang waren: brieven aan de burgemeester, aan het gemeentebestuur, aan allerlei instanties.

Eens namen Jan Eekhuis van de Speelbrink en Berend Klein Veldink hun zoontjes van school af en stuurden ze naar de school op de Kadijk. Dat waren dingen! Daar is veel over geschreven. Ook is er eens een brief op poten uitgegaan naar mevr. Scholten - Boks. (zie verderop). Maar ook de Terwoldse kermis vergde aandacht: de draaimolen, de zuurkraam, de ijs-wagen... Ik zal nooit vergeten dat er op een warme zaterdagavond, we zaten achter 't huis in het prieel, een auto voor ons huis stil hield; heel ouderwets met bruine mica ruiten. Er stapte een man uit die zich voorstelde: "Ik ben Nolte van 'de frisse hap' uit Apeldoorn" (de ijswagen). Maar ook het schoolreisje vergde de nodige aandacht en de propaganda-avonden van Volksonderwijs. Welke spreker moest gevraagd worden en welke toneelgroep moest optreden? Daarover

spraken zij, m'n vader en de onderwijzers bij ons aan tafel.

Eens hebben meester Wolters en meester Veldwachter de eenakter 'Levi Paardebek als huwelijksmakelaar' gespeeld. Ze repeteerden bij ons in de keuken: "Zie jij wat? Sla d'r eens omme allemaal advertenties waar je niks aan hebt". M'n ouders citeerden later nog zo vaak, als ze wat zochten: "Zie jij wat?". Maar vader ging ook veel met ze lopen, om het Sterrebos, om moeder wat te ontlasten. 't Was toch wel heel wat om altijd die meesters over de vloer te hebben en wij, kinderen, vonden het soms raar: overdag de meester in de klas en 's avonds bij ons aan de keukentafel: "Zou hij zien hoe ik met mijn breuken broddelde?". Ik wil maar zeggen dat mijn vader veel te schrijven had en daar allemaal afschriften van hield. Alles moest dus twee keer. Maar op een dag deed iets wonderlijks zijn intrede: De hectograaf.

O, wat prachtig ding! 't Was een vierkante plaat, zo'n 40 cm met 2 cm opstaande randen. Er in zat een soort speklag op van 1 cm dik. Hij werd op de kachel gezet zodat de speklag zacht werd. Meester Wolters

schreef met Oost Indische inkt de tekst en dan gebeurde het: het papier werd omgekeerd op het spek gelegd. M'n vader had de metalen roller en dan werd de tekst in de speklaag gerold. Vervolgens werden er blanco bladen ingelegd en met de roller ingewreven. Prachtig was het: het kopiëren was uitgevonden.....!

Nu was er nog een kleine moeilijkheid waar mijn moeder mee zat. In verband met de alom heersende crisis was mijn vader na allerlei loonsverlagingen ontslagen bij zijn katholieke firma. De protestanten gingen er uit, de katholieken konden blijven. Vader zocht en vond werk op 'Livonia', een kwekerij van Hendrik Evers in Epe, die in Terwolde op ook 'Livonia' woonde. Hij was de zoon van meester Evers, waar vader bij in de klas gezeten had. Vader moest daar elke morgen om acht uur zijn, in Epe, op de fiets en dan van daaruit naar een tuinproject op de Noord Veluwe, dat de tuinarchitect Hendrik onder handen had. Rijke mensen lieten daar hun onvruchtbare stukken hei om hun villa herscheppen tot grazige landouwen. Maar stond het te regenen dan zei Hendrik: "Frits, we kunnen er niet staan, we gaan maar weer naar huis". Dan werd er niets verdiend. Niet werken, geen loon, dat bij een volle week f 12,- bedroeg. 's Avonds zei mijn vader wel eens: "Zie je dat zoeklicht boven de Matanze? Dat is voor de vliegtuigen van de KLM. Dat staat bij Oldebroek. Ik moet daar iedere dag nog een heel eind voorbij. Zondag zullen we er eens heen gaan".

Dit was het wat moeder dwars zat: papa had zoveel om handen en de meesters kwamen vaak en waren grote vrienden met hem en bleven tot laat in de avond. Maar vader en moeder moesten om zes uur op en de meesters moesten pas om negen uur beginnen. Dat neemt niet weg dat de

samenwerking met het onderwijzend personeel heel groot was. Wat hebben ze veel vrije tijd in de Terwoldse kinderen gestoken. Operettes ingestudeerd door meester Waaksma, meester Mulder en juffrouw Krans, allemaal na schooltijd!

Onze schoolreisjes, de groten met de trein ergens heen, de kleintjes naar de 'Platvoet' met de boot! Die lag, getooid met vlaggetjes, aan de loswal bij 't Blokhuis. We staken schuin over en gingen vervolgens door het vaak natte gras naar de 'Platvoet'-speeltuin. Niet te zeggen hoe heerlijk we 't vonden: krentebroodjes, chocolademelk, limonade, de hoge glijbaan.....alles, alles was er. Maar dat kostte geld en dat was er in die crisisjaren in Terwolde niet. De oudercommissie hield dus samen met het onderwijzend personeel een lijstcollecte. Men verdeelde het dorp in wijken en twee aan twee trokken ze er 's avonds op uit. Iedereen gaf iets: een dubbeltje, soms een kwartje, 't was immers voor de eigen kinderen? Kwam je nou bij Dieperink, de molenaar, dan konden ze op een gulden rekenen, hoewel die geen kinderen hadden.

Zo liep mijn vader die voorjaarsavond met meester Velwachter de Twelloseweg en de Spekhoek. Bij Samson op de Wellinkhof kregen ze een rijksdaalder, waar ze ook wel op rekenden. Bij Resius op de Kwadenkamp ook. Dan naar Derk Jansen, hij zelf zit in de oudercommissie, maar loopt op de Scherpenhof. Z'n vrouw geeft twee kwartjes. "t Kan eigenlijk niet" zegt de meester "voor zulke eenvoudige mensen". Hij ergert zich weer aan die Scholten - Boks van de Hecla. Die konden in hun eentje zo'n schoolreisje wel bekostigen. Maar ze zijn er aan voorbij gegaan deze keer. Na dat akkevietje willen ze niets meer met dat mens te maken hebben. Vorig jaar heeft de Oudercommissie een brief van haar ontvangen waarin me-

vrouw Scholten - Boks te klagen had over de Terwoldse kinderen: haar was opgevalen, en niet voor de eerste keer, dat de kinderen de pet niet afnamen als haar kinderen Leo en Kareltje voorbij kwamen. Dit vond zij strijdig met de gangbare regels van ontzag en drong er bij het onderwijzend personeel op aan hier eens terdege aandacht aan te besteden. Nu waren dit haar eigen kinderen niet eens. De volksmond wilde dat Berend Scholten ze had meegebracht uit Indië, na jarenlang leven in de tropen: de blonde Leo en de zwartharige Karel, die onmiskenbare Indische trekken vertoonden. Wat wisten wij daarvan? Dat deze brief met hoongelag werd ontvangen door het schoolbestuur behoeft geen betoog. Aan mijn vader de taak haar te antwoorden dat bij zijn weten de horigheid in Terwolde al een eeuw geleden was afgeschaft en dat de hoofdonderwijzer niet graag zou zien dat 'haar kinderen' hun pet voor hen zouden afnemen. Wat ze ook niet deden.

Ze lopen verder naar de Viersprong, waar Willem Schrijver en z'n Marie rentenieren. Kinderen hebben ze niet en meester Veldwachter heeft er geen fiducia in: "Dat wordt doar niks Frits".... Maar vader klopt op de keukendeur. Marie doet open: "O, bin ie doar Frits, heij weer wat te schooien?" "How, how Merie, zie is wie'k bie mie hebbe, 'k bin niet allenig". "Ja dat zie'k wel, dat hef mar alle tied". "Merie, wie woll'n oe veur 't kammenet hebb'n".

"Ja, dat gleuf ik graag, mar ie bint hier pas ewes".

"Nou Merie, dat was veur Sunterkloas, mar noe komme wie veur 't schoolreisje".

"Vandage veur dit en ma'n veur dat, maar altied veur andermans kinderen".

"Och Merie, ie bint zelf toch ok kind ewes".

"Dat kan wel wèèn, ma wie mot d'r had

veur warken".

"Natuurlijk Merie, mar een kleinigheid".

"Nou, zet d'r ons dan mar op veur een kwartje".

"Graag Merie, de kinder zult oe dankbaar wèèn". Marie komt terug met het kwartje.

Vader neemt een rood potlood en schrijft: W. Schrijver 0.25. Marie ziet het en zegt:

"Wat doeje noe! Zet ie ons op de lieste met róód potlood? Hà, hoe kuj dat noe doe'n?"

"Merie, dat gebeurt mie noe nooit, wat spit mien dat noe, 'n mense mos niet zovulle potlooien in de zak hebb'n. Ma wie heb de buurte d'r zowat opzitt'n, allenig nog Dina Bruuns en de commies."

"Nee da wik niet, zet d'r noe mar een nul achter".

Zo lopen de arbeider, die morgenvroeg weer achter Oldebroek moet zijn en de voltair Veldwachter die de vierde klas moet runnen in de avonduren langs 's Heren wegen, ten bate van de Terwoldse kinderen. Moeder wacht hen op met koffie en ze lachen samen. Ook wij kinderen lachen als we veel later de verhalen horen en nog, als ik langs de "Viersprong" kom.

Hij, Jan Veldwachter, werd in 1935 aangesteld als hoofd der school in Oud Schoonebeek.

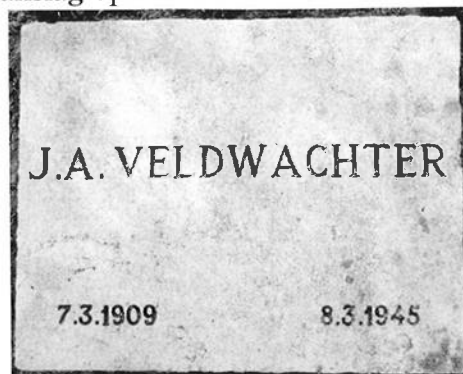

Vader schreef bij zijn huwelijk o.a.:

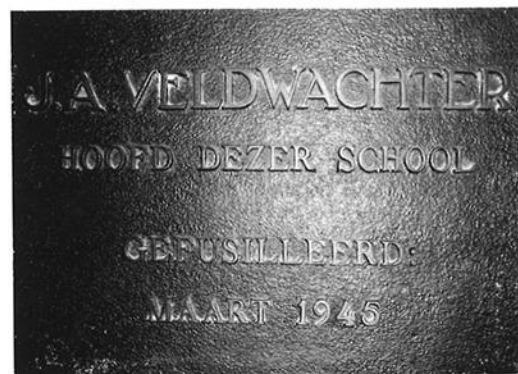
*Wanneer ge straks in Drentes oosthoek
Gehuisvest zijt in Schoonebeek
Dan moge 't leven voor u vlieden
Werk'lijk als een schone beek
Dan zult ge eens de kinderen leren
In de school onder de les
20 juni '35, was voor meester een succes.*

Aanvulling door B. ten Bosch.

Jan Veldwachter was hoofd van de o.l.s. te Schoonebeek, maar tevens hoofd van de verzetsgroep zuidoost Drenthe. Hij is opgepakt door twee Nederlandse landwachters en samen met 116 anderen gefusilleerd bij de Woeste Hoeve n.a.v. de aanslag op Rauter.

Het graf van Jan veldwachter op de erebegraafplaats in Loenen. (coll. B. ten Bosch)

Gedenkplaat in de o.l.s. te Schoonebeek. (coll. B. ten Bosch)

Aanvulling redactie:

Op internet (www.herdenking.nl) staat een reeks bijdragen over herinneringen aan de periode 1940-1945 en vlak daarna.

Henk van Dijken uit Coevorden schrijft o.a. dat een ex-burgemeester van Schoonebeek zich voor het Bijzonder Gerechtshof te Assen moest verantwoorden voor zijn handelingen tijdens de bezettingsjaren. Hij was na

de Duitse inval lid van de NSB geworden. De heer Veldwachter was een actief illegaal werker en weigerde als dwangarbeider voor de O.T. (Organisation Todt) te werken, waarom hij onderdook. Toevalligerwijze was hij bij een familie op bezoek, waar juist de landwacht huiszoeking deed. Er werd tegen de burgemeester een gevangenisstraf geëist van 15 jaar. Uitspraak niet vermeld.

Met de pen door Voorst.

In de gemeente Voorst waren in de loop van de geschiedenis boeren/pluimveehouders gevestigd. Eeuwenlang was de productie van eieren en kippenvlees voor het gemengd bedrijf een goede nevenbron van inkomsten. Dit soort bedrijf is inmiddels nagenoeg verdwenen. Oude kippenhokken staan er nog wel.

In de Romeinse tijd werden in Noordwest Europa al hoenders gehouden, afstammelingen van de Gallus Gallus, een wilde hoen die vermoedelijk als gedomesticeerde hoen via Iran en Zuid-Rusland in het Mid-

dellandse Zeegebied is terechtgekomen. Tot en met het eind van de negentiende eeuw waren er geen speciale onderkomens voor de kippen op de boerderijen. Hun nachtverblijf bestond uit een houten rek

in de veestal. Door de korte daglengte in de winter hebben kippen een 'winterstop', waarin ze geen eieren leggen.

Verlichting in de kippenhokken/-stallen maakt de daglichtlengte in de winter langer, waardoor kippen blijven leggen. De eerste speciale hokken voor kippen werden rond de jaren twintig van de twintigste eeuw gebouwd. Nu verbleven de kippen 's nachts in het winterseizoen binnen in een warm hok. Om in de winter zoveel mogelijk te profiteren van het zonlicht werd een lessenaarsdak toegepast op de hokken. De hoge voorgevel werd voor een groot gedeelte van glas voorzien. Daglichtlengte zorgt voor hormoonverandering.

Een hok voor vijftig hennen was ongeveer vier meter lang en drie meter diep. De vloer van het kippenhok bestond uit een dikke laag strooisel. Achterin het hok zitstokken, met daaronder een mestvloer die elke dag werd schoon geschraapt. De kippen legden hun eieren in hiervoor bestemde houten legkasten.

Ook zijn er mensen die het levenslicht aanschouwden in deze sobere kraamkamers; in oorlogstijd bijvoorbeeld. Een familielid van mij kwam op 25 december 1944 ter wereld tussen scharrelende kippen in de omgeving van Doetinchem. De familie was gevlucht uit de frontlinie rond Nijmegen. Ook de bekende schrijver Gerrit Komrij vertelde ooit dat hij in 1944 in een kippenhok ter wereld kwam.

getekend naar aanleiding van foto's van kippenhokken in de gemeente Voorst in het archief van de OKV

En de Keizer kwam niet naar Voorst

J. de Graaf †, bewerkt door A.A. Vlietstra

Oorspronkelijk geschreven door J. de Graaf in de Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre van het jaar 1932. De titel luidde: Herinnering uit de gemeente Voorst aan het bezoek van keizer Napoleon in 1811. Nu precies tweehonderd jaar geleden.

Met toestemming van de voorzitter van de Vereniging Gelre bewerkt door Auke Vlietstra.

Vrij algemeen bekend is, dat keizer Napoleon met zijn gemalin Marie Louise in 1811 een tocht door een deel van ons land heeft gemaakt. Vrij algemeen onbekend zal zijn, dat daarbij ook de gemeente Voorst¹ betrokken is geweest. De reis van dit hoge echtpaar begon op 18 september van dat jaar te Compiègne in Frankrijk. Via Zeeland, Zuid- en Noord-Holland, Utrecht en Gelderland kwam het keizerlijk echtpaar op zondag 27 oktober op het Loo aan. Nog diezelfde dag zette de keizer de tocht voort tot Zwolle om de volgende dag de terugreis naar het Loo te aanvaarden in plaats van over Deventer en Zutphen te gaan, zoals aanvankelijk het voornemen was. Niet onmogelijk, dat deze wijziging in verband stond met het verlangen van de keizerin, die reeds te Amsterdam verklaard had dat zij al meer dan genoeg had van dit land, waar zij, zoals ze zei, niets dan water zag en waarvan zij voortdurend het slechte klimaat vreesde. Hoe eerder hoe liever wilde zij terug. Een feit was het, dat een deel van het ondergeschikte hofpersoneel -het hele gevolg bestond uit 74 personen- koorts had en allemaal kinine hadden moeten innemen.

De gewijzigde reisroute is er de oorzaak van geweest dat in verschillende plaatsen veel vergeefse moeite is gedaan voor

een waardige ontvangst van de Keizer en zijn gevolg. Ook de gemeente Voorst, die haar beste beentje had voor gezet, werd teleurgesteld.

Voor gezamenlijke rekening van Twello, Voorst en Wilp was in eerstgenoemde plaats door den timmerman Johannes Martinus Schoemaker voor 108 gl. 18 st. 8 p. een grote eerepoort opgericht, waaraan de schilder Evert van der Heide 25 gl. 9 st. 8 p. verdiende voor het aanbrengen van de nationale kleuren en nodige opschriften. Met hun knechts verdronken beide bazen daarbij drie, en zij die 's nachts de poort bewaakten vier, flessen jenever. Gerrit van Zalk zorgde er voor dat de vlag van de toren wapperde, waarvoor hij 1 gl. 18 st. ontving. Of ook nog andere maatregelen zijn genomen om het bezoek de nodige luister bij te zetten, blijkt uit het gemeentearchief niet (*red. onderzoek in 1932*). Vrij zeker zal dat wel het geval geweest zijn, gezien de brief van de prefect van het departement van den Boven-IJssel aan verschillende maires (*burgemeesters*). Die brief, gedateerd 6 oktober 1811, bevatte n.l. voor deze autoriteiten de volgende instructie:

"Dat zij, verzeld door een Detachement der Gewapende Burgerwacht, daar waar die gevonden wordt, met hunne Adjoincten en Municipaal-Raden zich bevinden op de Grenzen der Gemeente, om H. H. K. K. M. M. te ontvangen. Dat al verder de Leeraars der onderscheidene Gezindbeden zich

*Mattheus Ignatius van Bree: Intocht van Napoleon te Amsterdam, 9 oktober 1811
Amsterdam Museum, Amsterdam*

in hun Geestelijk gewaad, en verzeld door hunne Kerken-Raden (Clergé), aan den ingang der kerken bevinden, om de vereischte Eerbewijzingen aan H. H. K. K. M. M. te kunnen doen.

Dat alle klokken geluid en bij afwisseling bespeeld worden.

Dat alle huizen des avonds behoorlijk worden verlicht.

Dat van alle Torens en andere publieke Gebouwen, daartoe eenig-sints geschikt, Vlaggen worden uitgestoken.

Dat alle Leden der Regterlijke en Burgerlijke Magten zich gereed houden, om in hunne costumes, wanneer H. H. K. K. M. M. hen daartoe toelaten, ter audiëntie te kunnen verschijnen.

Vertrouwende de Prefect, dat het overtol-

lig zijn zal, de goede ingezetenen voor te schrijven de wijze, waarop een iegelijk in zijne betrekking, door Eerebogen als anderzints, zijne gepaste vreugde over de gelukkige komst van H. H. K. K. M. M. kan betonen, en die betamelijke orde en gepaste hulde aan te bevelen, welke aangenamer aan onze Doorluchtige Souverainen is dan luidrugtige en losbandige vreugdebedrijven, als welke, even als het doen van vreugdeschoten, geschikt zijn verwarringen te veroorzaken, die bij dergelijke gelegenheden volstrekt behooren vermijdd te worden. Vertrouwende bij Prefect verder, dat alle wegen in volmaakten staat zullen zijn, alle bruggen secuur geëxamineerd en van leuning, daar waar die mankeren, voorzien zullen wezen."

¹ De gemeente Voorst is ontstaan in 1818 door samenvoeging van de gemeenten Twello, Voorst, Wilp en Nijbroek.

Ten tijde van het bezoek van keizer Napoleon aan Holland waren het nog afzonderlijke gemeenten.

Hieruit ziet men, dat, evenals bijna alles in de dagen van de Franse overheersing, ook de schitterende ontvangsten, die het keizerlijke paar overal op de doortocht ten deel vielen, eenvoudig geschiedden op hoog bevel. Gelet op de volksgeest, die immers niet bepaald gunstig gestemd was jegens Napoleon, kon al dit eerbetoon trouwens onmogelijk een spontane uiting van geestdrift zijn.

In verband met het slot van de instructie van de prefect, beval de burgemeester dat niet alleen „alle wegen in eenen buitengewonen staat moesten gebragt worden”, maar dat men een geheel nieuwe algemene postweg door het Gietelse Veld moest aanleggen. Deze weg droeg vroeger de naam Keizerallée en heet nu Keizersweg (zie naschrift). Dit laatste karwei knapte men in 14 dagen op en, overeenkomstig het gebruik in die dagen, ging dit gepaard met een stevigen dronk (of flinke slok). Blijkens de gemeenterekeningen werden door de herbergiers Nicolaas Planten en Teunis Gerrit Slijkhuis respectievelijk niet minder dan 15 en 68 flessen jenever geleverd.

Naar de wens van de prefect werd door de burgemeester eveneens bijzondere zorg besteed aan de bruggen in de tolweg Deventer-Apeldoorn. De rekeningen tonen aan, dat bovengenoemde timmerman nieuwe leuning leverde voor f 64.95, dat de smid Harmen Werman zorgde voor het nodige ijzerwerk voor f 23.40 en dat de weduwe Berend Jansen f 10.25 voor steen, kalk en cement ontving, terwijl de weduwe T. Romein verschillende materialen vervoerde voor f 13.25. Ook de tolweg zelf kreeg een extra beurt, waarvoor de rotten van Wilp moesten zorgen door het bewijzen van hand- en spandiensten. Dat ook hierbij het geestrijke vocht niet vergeten werd, spreekt vanzelf. Voor de levering

er van zorgde de adjunct-maire Willem Jan van Enter te Twello, die daarvoor f 21.85 betaald kreeg.

De toch al niet gunstige stemming der burgerij jegens het hoge paar zal wel in ontevredenheid overgeslagen zijn, toen de burgemeesters van Twello, Voorst en Wilp gelastten, dat op maandag 28 oktober niet minder dan 145 paarden bij de herberg „de Woeste Hoeve” moesten worden geleverd ten behoeve van de keizerlijke stoet. Ieder span behoorde voorzien te zijn van „*twee suffisante teugels met nieuwe sterke reepen en voor ieder paard een stang of trens; voorts op een der twee paarden een rijzadel met behoorlijke stijgbeugels*”, terwijl bij elke twee paarden zich moest bevinden, *een man, welke zich van fouragie moet voorzien voor ten minste twee dagen*”.

Op maandagmiddag ging deze karavaan op reis, waarvan enkelen reeds de volgende dag onverrichter zake weer huiswaarts konden gaan. Al de overigen werden gebruikt voor transportdiensten naar Arnhem, enkelen zelfs naar Nijmegen, en kwamen na twee of drie dagen terug. Niet onmogelijk dat deze diensten tevens in verband stonden met de vele inkopen die de keizerin zelf had gedaan in de grote winkels te Amsterdam, gedurende de tijd dat Napoleon een tocht naar den Helder ondernam.

Door tussenkomst van den burgemeester van Twello werd, nadat deze autoriteit zich op 16 november 1811 ter zake tot den prefect te Arnhem had gewend, als vergoeding voor al die diensten uitbetaald 628 francs en 26 centimes of 313 gl. 9 st. 3 penn. Rijk was die beloning zeker niet, ook al neemt men daarbij in aanmerking dat het geld toen heel wat meer waarde bezat dan thans.

Ten aanzien van bovengenoemde erepoort werd door de drie gemeenten van Twello, Voorst en Wilp een jaar later overeenge-

LIJST VAN INGEZETENEN DER GEMEENTE VOORST,
welke op 28 October 1811 paarden hebben geleverd aan de herberg „de Woeste Hoeve” voor transportdiensten bij de doorreis van het keizerlijk echtpaar.

Namen.	Woonplaats.	Getal.	Namen.	Woonplaats.	Getal.
J. Straatman . . .	Twello	1	G. Schoemaker . .	Wilp	1
F. Romein	„	1	J. G. Blanke . . .	„	2
A. R. v. Lamsweerde	„	1	G. Middeldorp . .	„	1
W. Alferink	„	1	Wed. J. D. Diepen-	„	
A. J. Wichers . . .	„	1	veen	„	1
J. W. Bloo	„	1	A. Willemsen . . .	„	2
Jan Pol	„	1	L. Zwormink . . .	„	1
H. Bredenoord . .	„	1	L. G. Blanke . . .	„	1
E. J. Brink	„	1	Z. Harms	„	1
H. J. Krosse . . .	„	1	W. Biesterbosch . .	„	1
E. Straatman . . .	„	1	B. Jansen	„	1
W. Diek	„	1	A. de Wit	„	1
R. Lubbers	„	1	W. Bleumink . . .	„	1
A. Gerrits	„	1	T. Jansen de Haan	„	1
G. van Neck . . .	„	1	G. J. van Scheelen	„	1
J. Kloosterboer . .	„	1	W. Aalders	„	2
J. T. Wools	„	2	J. Krijt	„	1
Derk Jansen	„	1	J. van den Berg . .	„	1
G. J. Wessels . . .	„	1	H. van den Beld . .	„	2
J. W. Geurds . . .	„	1	W. Boskamp	„	1
G. Jansen	„	1	W. van Weegel . .	„	1
M. Gerrits	„	1	L. Hardsuiker . . .	„	1
Wed. J. Wijten . .	„	1	M. Berends	„	1
J. Jansen	„	1	J. Zuithof	„	2
A. Lambers	„	1	J. W. Wullink . . .	„	2
G. A. Kutschrutter	„	1	Wed. Zuithof . . .	„	2
S. Steegeman . . .	„	2	J. A. Holtkamp . .	„	1
E. J. Vosch van Ave-	„	2	W. Klaassen	„	1
zaeth	„	2	J. W. Willems . . .	„	1
C. W. van Reede . .	„	2	J. van den Beld . .	„	2
J. Slijkhuis	„	1	J. Hassink	„	2
Wed. A. Wichers . .	„	2	W. Willemsen . . .	„	2
Jan Scholten . . .	Wilp	1	G. Slijkhuis	„	1
Wed. Kutschrutter	„	2	R. Gerrits	„	2
E. Denekamp . . .	„	1	P. Pelgrim	Voorst	1
J. Gerrits	„	1	A. A. W. Sloet . . .	„	2
L. Hendriks	„	1	T. Weyers	„	2
W. Evers	„	1	J. Willems	„	2
A. J. Evers	„	1	E. van Beek	„	2

Namen.	Woon- plaats.	Getal.	Namen.	Woon- plaats.	Getal.
M. Slijkhuis	Voorst	2	W. Berends	Voorst	1
H. Schaap	"	2	G. Berends	"	1
J. G. Schaap	"	2	W. Besselink	"	1
F. Massink	"	1	J. van Til	"	1
H. Brink	"	1	J. Hissink	"	1
H. Sarink	"	1	J. W. Meulenbrugge	"	1
G. J. Willems	"	1	A. Karman	"	1
A. Cremer	"	2	W. Hissink	"	1
G. J. Wolters	"	1	A. Harms	"	1
H. Wenink	"	1	J. Olleman	"	1
G. Boskamp	"	1	H. Koenders	"	1
E. J. Jacobs	"	2	G. van Beek	"	2
H. Honders	"	1	E. J. Stapelvoord . .	"	1
H. Berends	"	1	M. Hogeland	Twello	1
J. Wolters	"	1	A. W. W. Sloet . . .	Voorst	1
L. Gerrits	"	1	E. Kroon	"	1
T. Bloemkolk	"	1	N. Planten	"	1
H. Bessem	"	1	G. Kroon	"	1
S. Honders	"	1	H. Harms	"	2
E. Garrits	"	1	H. Hagen	"	1
H. Harms	"	1			

komen deze onderling te verloten. Op 19 oktober 1812 vond dit plaats ten overstaan van de burgemeesters mr. Philip Pelgrim Everts (Twello), Jan Berend Hoon (Voorst) en Jan Kok (Wilp), alsmede van de gecommiteerden Rudolf Hendrik Johan Veeren en Cornelis Johan Vosch van Avesaeth (Twello), Jan Arend Joost Baron Sloet (Voorst) en Willem Willemsen (Wilp). Vooraf was bepaald dat, wanneer de gemeente Twello eigenaresse werd, zij aan Voorst en aan Wilp f 14 moest betalen. Kwam de poort toe aan de gemeente Voorst, dan moest deze aan Twello f 11 en aan Wilp f 14 betalen. Werd echter de gemeente Wilp de gelukkige, dan moest zij aan Voorst f 16 en aan Twello f 9 betalen. Welke maatstaf hierbij aange-

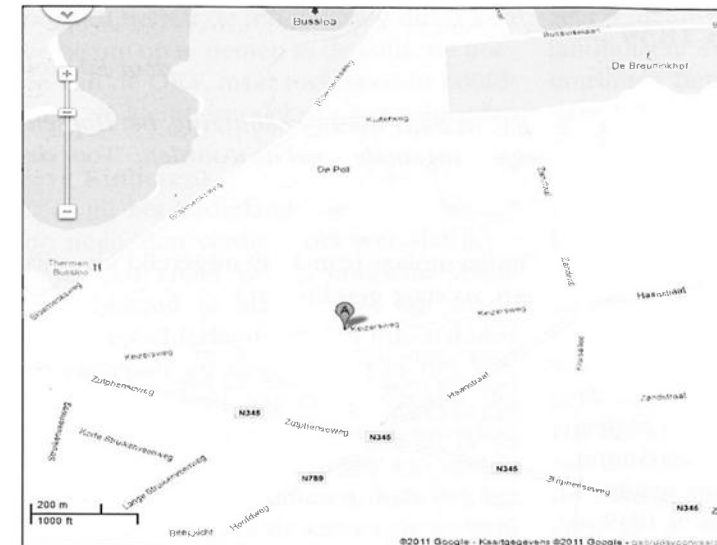
legd werd, is mij niet gebleken, maar wel vond ik dat het lot besliste ten gunste van de gemeente Wilp.

bronnen:

Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre van het jaar 1932.
Gemeentearchief Voorst

Naschrift betreffende de Keizerallée / Keizersweg

Een naambordje zul je niet snel vinden van de Keizersweg. Het is zelfs even zoeken, alhoewel sommige navigatiesystemen het kennelijk nog een korte route vinden van Wilp naar Thermen Bussloo. De Keizersweg ligt in het verlengde van de Haanstraat (ko-

Google Maps

Van links midden naar rechts onder de Zutphenseweg (N345), met in het midden de rotonde op de weg van Voorst naar Bussloo. Bij het ballonnetje met de letter A de Keizersweg.

mend uit Bussloo), maar de oude toegang is nu afgesloten. Vlak na de bocht (foto hierboven) kunt u rechts een verharde weg, de Zandwal, inslaan.

Direct aan het begin van deze weg kijkt u links de oude Keizerallée in. Het is een breed bospad geworden dat eindigt in de buurt van de rotonde bij Thermen Bussloo.

begin van de Keizersweg, foto's A.A. Vlietstra

Napoleon in 1812,
Jacques-Louis David
National Gallery of Art,
Washington, D.C.

Beloning voor vlijt anno 1839

door Ed Stol

Tijdens de klompendagen van 2011 kreeg de OKV in haar nieuwe behuizing, het Hof ten Dale, van een mij bekend echtpaar een oud boekje aangeboden met de woorden: "Voor de OKV te leen of als geschenk".

Het is een tweedehands boekje, 180 pagina's en de afmetingen van 10 x 17cm, voor de jeugd (±10-16 jaar) met als titel: *De Amerikaansche Volksplanters of de wedergevonden broeders. Eene nederlandsche geschiedenis voor de jeugd met platen.* Uitgegeven te Deventer bij A. Ter Gunne. Gezien de geschreven tekst op pagina 1 moet het boekje zijn uitgegeven in 1839 of eerder.

Dit exemplaar is in 1839 uitgereikt als prijs aan, zo staat geschreven:

Prijs
Voor den Jongen Heer P: C: Claasen
Ter Belooning voor zijne
naarstigheid
en zijn goed gedrag
van J: L: Fricke
Amst 1 Jan:
1839

DE AMERIKAANSCH VOLKPLANTERS,

OF DE

WEDERGEVONDEN BROEDERS.

EENE

NEDERLANDSCHE GESCHIEDENIS,

VOOR DE JEUGD.

Met Platen.

TE DEVENTER, BIJ
A. TER GUNNE.

Voor wat betreft de inhoud, niet direct een boekje om op te nemen in de collectie boeken van de OKV, maar toch staat in hoofdstuk I, de kleine wandelaars, het volgende:

Lieve Kinderen!

"Kent gij het Vaderlandsche dorp Twello? Zoo neen, dan verdient het wel, dat ik er u met een enkel woord enigszins mede tracht bekend te maken. Het ligt in de provincie Gelderland, op één uur afstands van Deventer en twee uren van het Vorstelijke Apeldoorn, aan den straatweg, die van Deventer naar Utrecht en Amsterdam loopt. Ofschoon misschien niet zoo veel in naam als Velp en Brummen, behoort het toch ongetwijfeld tot de schoonste en aangenaamste dorpen van het heerlijke Gelderland. De grond, hoewel vlak, is echter

zeer vruchtbaar, en eene menigte fraaije landhuizen en boschrijke buitenplaatsen omringen hetzelfde. De weg van Deventer naar Twello inzonderheid, levert eene aangename wandeling op daar dezelfde van weerszijden als omzoomd is met grootere en kleinere landgoederen, wier huizen of lustverblijven vriendelijk aan den weg uitzien of door trotsche lanen met denzelven verbonden zijn."

Tot zover dit tekstgedeelte dat betrekking heeft op Twello en omgeving.

Het boekje gaat -in overleg met het bestuur van de OKV- weer terug naar de eigenaars, de familie Eggermont onder dankzegging voor de uitleen, die tenslotte het bovenstaande heeft opgeleverd.

Sneeuwploeg

bewerkt door J. Lubberts

De voorzitter-secretaris van de buurtvereniging 'De Vecht' en onderwijzer aan de Kadijk-school de heer Edelman, stuurt op 1 mei 1916 een brief aan B. en W. met de vraag om een sneeuwploeg aan te schaffen. In de brief werd het verzoek als volgt toegelicht:

Dat nog vers in het geheugen lag de geweldige belemmering in het verkeer door de sneeuwval in februari jongstleden. Het melkvervoer werd bemoeilijkt, de post kwam veel te laat aan, een groot aantal kinderen bezocht de school niet en de geneesheren konden bijna de patiënten niet bezoeken. Dat het gewenst mocht heten dat de gemeente door sneeuwploegen in het vervolg dergelijke belemmeringen ten spoedigste tracht op te heffen. Dat misschien geoordeeld zal worden dat met de sneeuwploegen de bazalt van de weg zal worden gestreken. Dat evenwel de bazalt meestal kort na koude markt (Deventer veemarkt, 4^e maandag in okt.) op de wegen wordt gebracht en we in

de laatste jaren nooit anders sneeuw hebben gehad, die het verkeer belemmert, dan na Nieuwjaar.

In de raadsvergadering van 23 mei 1916 werd dit verzoek van de buurtvereniging "de Vecht" om een sneeuwploeg aan te schaffen behandeld.

Een sneeuwploeg getrokken door paarden. Ontwerp van Arij Jordaen uit 1912. bron: Gemeentearchief Schiedam

De burgemeester brengt dit verzoek ter tafel en vervolgt met te zeggen dat hij zich hiermee niet kan verenigen. Hij wijst erop dat wij in de laatste jaren slechts zeer matig door sneeuw zijn bezocht en op het grote gevaar van met een sneeuwploeg over de bazalt van de wegen te slepen. Met de laatsleden gevallen sneeuw waren bijna alle wegen vrij behalve daar waar heggen zijn maar daar was de sneeuw dan ook zo opgehoogd dat er ook met een sneeuwploeg niets aan te doen zou zijn geweest. Daarom is daar de sneeuw ook uitgegraven. De heer de Groot is zeer voor een sneeuwploeg. Omliggende gemeenten hebben ze ook en het sneeuwt ook vaak bij kalm weer. Nu konden de melkrijders niet op tijd komen, de kinderen niet naar school, zodat spreker alle aandacht vraagt voor het ingekomen stuk. De heer Koekkoek zegt als bestuurslid der vereniging het verzoek wel te willen steunen, maar meent dat de gemeente zoo groot is dat er geen aanschaffen aan is. De voorzitter (de burgemeester) meent als hadde gemeente drie ploegen gehad dan was er toch veel tijd nodig geweest om de wegen vrij te krijgen en hadden de wegwerkers toch eerst de sneeuw moeten weg-

graven. De heer de Groot verwijst naar Olst, waar in twee dagen alles gebaad is, tot Heerde aan toe en de wegen zijn dan toch dadelijk zo prachtig. De voorzitter meent dat we zo vaak sneeuw zullen krijgen en toch niets aan een sneeuwploeg hebben. De heer Jansen zegt dat het rijk wel een sneeuwploeg heeft gebruikt en op de Broekstraat hadden we hem ook wel kunnen gebruiken. De voorzitter wijst op de kosten van het aanschaffen en onderhouden van sneeuwploegen. Hierop antwoordt de heer Everts dat het in het algemeen wenselijk is -hoe goed ook de bedoeling is van de verschillende verzoeken- dat men er een globale opgaaf van kosten bij overlegt. De heer de Groot zegt: De heer Everts doelt toch niet op dit verzoekschrift, want de buurtvereniging doet zeer veel goed. Hierop antwoordt de heer Everts dat Z. Ed. ook begonnen is met dat te zeggen, maar had het beter geacht dat ook een verklaring van kosten was overgelegd. Daarna wordt het voorstel om geen sneeuwploeg aan te schaffen in stemming gebracht en met twaalf stemmen voor, twee tegen en een blanco aangenomen.

Rijksstraatweg
Voorst.

Zo werd Kees mijnheer

Wim Tempelman

Stadwijck stond er jarenlang op de gevel, direct onder de dakgoot. Stond. De naam, die zo duidelijk vertelde over de opvatting van de voorlaatste bewoner, Kees Engel, is samen met hem verdwenen. Weggevaagd van het eerste huis rechts in de Dorpsstraat, nummer vier, gezien vanuit de statige Binnenweg. Dat wil zeggen: in de huidige toestand. Vroeger stond er nog een huis vóór, op de hoek van de straat. Op de open plek waar nu minihunebedjes monumentje liggen te spelen. De pastorie. Eens domicilie van de predikanten Gelderman, Van Rhijn, Steenbeek en Engelsma. Vandaar Domineestraat.

Op de plek van Stadwijck stond voor 1880 een boerderij -annex tapperij- met de naam Rurinxhofstede of De Hof van Gelderland, als entree tot de Twellose Brink. De brink, driehoekig gecentreerd voor de kerk, was het centrum van het geestelijk en sociale leven en vormde een uitgelezen stek voor hap en snap. Hier floreerde tevens de herberg de Gouden Clock, vaak kortweg de Klok genoemd (jarenlang het pand van Oude Reimerink). Stijf daarnaast begon een kiene Anthony van Enter al in 1716 met zijn tapperij de Van Enterenstee die later uitgroeide tot de Statenhoed. Van dit etablissement wordt verteld dat de verdwenen stoep het hoogste punt van het dorp vormde. Praten we niet verder over de eveneens verdwenen hoed als uithangbord tijdens bestuurlijke bijeenkomsten of de vitrine met mededelingen van gemeentelijke aard uit de tijd toen de Statenhoed nog dienst deed als gemeentesecretarie. Na het overlijden van huisarts Kees Engel kreeg Stadwijck nieuwe bewoners. Zij lieten het huis voor zover mogelijk terug brengen in de oude staat. Compleet met deur en portiek aan de voorkant, de lange gang van voor tot achter en de keuken weer op de oude plaats. De naam Stadwijck legde echter het loodje. Ik vroeg eens naar het waarom. "We vonden de letters niet zo mooi", antwoordde mevrouw Van de Velde.

Nou, goed, da-s een reden! Die behoor je dan te respecteren. Overigens "jo-jo-de" de naam Stadwijck heftig. Op afbeeldingen van P. Nieuwstad, rond 1900, staat de naam niet afgebeeld, later in 1905 weer wel, om vervolgens tijdens de periode van de "oude" dokter Engel, Frits dus, (1931-1964) te verdwijnen. Zoon Kees, meer behept met historisch besef, zag de naam op oude ansichtkaarten en liet die weer aanbrengen. Twee generaties Engel maakten het huis Stadwijck tot een medisch centrum in Twello, ver voordat het onderkomen van Arnold Scholte c.s. aan het Raccordement zich met die naam mocht tooien. Frits Engel kwam in 1931, na zes jaar arts te zijn geweest in Nederlands-Indië met zijn vrouw Corrie en drie kinderen naar Twello om de huisartsenpraktijk van de naar Zutphen vertrokken dokter Bruinsma over te nemen. Hij bouwde die uit naast de patiëntenkring van de al jaren praktiserende dokter Ter Haar Romeney, door de spraakmakende gemeente, als opvolger van dokter De Roock, 'de Roockverdrijver' genoemd. Mevrouw Engel droeg haar steentje bij door de verrichtingen in de huisapotheek voor haar rekening te nemen. Tijdens zijn periode als geneesheer in Twello heeft Engel zich zijn leven lang ingezet voor de plaatselijke EHBO. Nog op het eind van de Tweede Wereldoorlog moest dokter Engel

meemaken door de Duitsers opgepakt en op de Oxerhof nabij Colmschate gevangen gezet te worden. Landgoed de Oxerhof werd aanvankelijk gebruikt als herstellingsoord voor aan het oostfront gewond geraakte SS-ers. In 1944 werd het door de Sicherheitsdienst ingericht als kamp voor

politieke gevangenen. Enkele dagen voor de bevrijding hield de SD er nog veertig man gevangen. Waarschijnlijk werd Engel verdacht van hand- en spandiensten aan het verzet. Duidelijker reden is niet bekend, maar voor de bezetter was een vermoeden al reden genoeg.

Gezin Engel-Riet-Pa-Jopie-Ma-Koot-Kees (r. onder)

Kees werd op 7 juli 1933 als enige van het gezin Engel op Voorster grond geboren. Hij groeide voorspoedig op en genoot van zijn jongensjaren in het dorp. Talrijk zijn de verhalen die over hem en zijn kompanen de ronde deden. Herman Storm, Wicher Steenbeek, Ab Veenvliet, Jan Berkenbosch en Evert-Jan van Aanhout waren de voornaamste bentgenoten. Pa Engel was in het bezit van een witte auto (Volvo), met gas-generator en vaak mocht de jeugd uit de buurt met 'de dokter mee'. Dat waren dan

leuke uitstapjes, want niet zelden bezocht dokter Engel zelfs patiënten die aan het 'lange ende' van de straatweg naar Apeldoorn woonden. Een welkome verpozing voor de dorpsjeugd. Aanvankelijk wilde Kees dierenarts worden. Dat vertelde ook mevrouw (Corrie) Van der Linde. Ze werkte geruime tijd in de huishouding bij de oude dokter Engel. "Soms zat hij op het dak van de schuur boten schoon te maken", herinnerde zij zich. Wat-ie er mee deed was haar een raadsel

maar ze vermoedde dat pa en ma er niets van wisten. Er gebeurde overigens wel meer daar aan de voet van de kerk waar pa en ma niets van wisten. Of misschien, wel degelijk wisten, wat de reden vormde dat met name moeder Engel trachtte haar zoon te behoeden voor invloeden van de iets oudere dorpsgenoten. Die waren niet voor een kleintje vervaard en ontpopten zich als de rakkers van het dorp. De auto van een medewerkster van het consultatiebureau bezat een niet te weerstane aantrekkingskracht en werd voor een vroege vorm van 'joy-riding' ingezet waarbij chauffeur Wicher slechts ternauwernood een beschadiging kon voorkomen en voor het gerecht daarover aan de tand gevoeld werd. Toen de familie Engel eens elders vertoefde was Kees, uit pure adoratie, best genegen om voor de 'grotere jongens', die hem overigens tot voorbeeld dienden, de voor- en achterdeur te openen. Per fiets reden de jongheeren vanaf de voortuin, de lange gang door die dwars door het huis voerde om in de achtertuin te keren voor de terugweg.

Een afgesloten stuk regenpijp, gevuld met chemicaliën -deels afkomstig uit de apotheek- werd door de jeugd tot explosie gebracht. "Zo'n keiharde knal", vertelde Ab Veenvliet, (nog steeds met pretoogjes) "dat de Duitsers, gelegerd in het veilinggebouw achter de dorpskern zeer snel op de plek des onheils verschenen". Die onheilsplek was de tuin van dominee Steenbeek en deze diende alle registers van zijn retorische gaven open te trekken om erger te voorkomen. Hij zag op voortvarende wijze kans de bezetters ervan te overtuigen dat het om een kwajongensstreek ging. Een sirene uit een legervoertuig werd heimelijk getest en veroorzaakte grote opschudding in het dorp. Het was in die tijd gebruikelijk dat op het moment dat vishan-

delaar De Weerd over verse waar beschikte de brandweersirene aanhoudend loeide. Veel huisvrouwen spoedden zich ook nu naar de visman om daar te ontdekken dat het om een kwajongensstreek ging. Opnieuw loeiend, maar op andere toon, veroorzaakte de sirene ooit onrust onder de leden van de vrijwillige brandweer. Zij arriveerden in grote haast maar wel vergeefs bij de brandweerkazerne! Rotjongens! Rondzwervend door dorp en omgeving -en natuurlijk wisten de jongens ragfijn alle aantrekkelijke plekjes te vinden- verzamelden ze regelmatig buit. Ook oorlogsbuit. Achtergelaten munitie op 't Holthuis en resterend oorlogstuig uit de Doornweerd vormden aantrekkelijke vondsten tijdens hun vele strooptochten. Als hoogst geïnteresseerde jongeling kon het niet uitblijven dat de iets jongere Kees de verrichtingen van zijn dorpsgenoten op de voet volgde en er zelfs naar hunkerde erin te participeren.

de kwajongen van Stadwijk

Dat was nou net wat moeder Engel ook begreep en daarom trachtte zij zoonlief zoveel mogelijk bij zijn idolen weg te houden. Haar handelwijze was dermate overtuigend en waarschijnlijk op een dergelijke toonhoogte ten gehore gebracht dat het haar bij de dorpsjeugd de bijnaam 'de klarinet' opleverde. "Och mevrouw", sprak Herman Storm dan, "loot dee jonge toch eff'n spöl'n". Niks ervan. Kees, Keffie voor zijn vrienden, moest voor de zoveelste keer -en diep balend- z'n aandacht aan zijn huiswerk besteden.

Na de lagere school in Twello bezocht Kees de HBS in Deventer. Het wilde aanvankelijk niet zo vlotten met die studie: "Kees deed er niet zoveel aan."

Toen hij voor de tweede keer de tweede klas zou doubleren vormde dat voor pa en ma Engel voldoende reden zoonlief voor het opleidingsinstituut Hommes in Hoogezand aan te melden. Je verbleef daar intern met weekenden thuis. Daar klaarde Kees dan toch de HBS-klus. De student in spé droeg eerst nog voor 75 ct. per dag, getooid met het uniform van de Koninklijke Marechaussee, zijn steentje bij aan de landsbeveiliging om vervolgens zijn opleiding aan de universiteit in Utrecht te completeren. Met name Wicher Steenbeek sprak later zijn bewondering uit voor het doorzettingsvermogen van de jongste Engel. Regelmatig bezochten de heer en mevrouw Engel wedstrijden van roeivereniging Triton waarvan Kees deel uitmaakte en ordentelijk zijn partijtje mee roeide. In 1963 meende vader Engel dat de tijd voor pensionering was gekomen en na een samenwerking van een half jaar kwam Kees in 1964 aan het hoofd van de praktijk. "Misschien zat mijn vader wel op me te wachten", merkte hij later op.

Die huisartsenperiode ging niet ongemerkt aan dokter en patiëntenschare voorbij. Zijn dokterstijd was niet die van een rustige

dorpsdokter. Tijdens zijn huisartsenpraktijk voelde hij de noodzaak een antwoord te vinden op prangende vragen omtrent het menselijk functioneren. Dagelijks kreeg hij te maken met ziekteverschijnselen die hij naar eer en geweten en in overeenstemming met de receptuur van Aesculapis trachtte te bestrijden. Maar het voorschrijven van pillen en poeders, symptoombestrijding dus, voldeed niet langer. Kees raakte onder invloed van de bio-energetica en vroeg zich af hoe lichaam en gevoel op elkaar inwerkten. "Het kan toch niet waar zijn dat een mens zo maar ziek wordt", vroeg hij zich af. Hij trachtte zijn uitgebreide schare patiënten, -liefst 3400 in getal- minder afhankelijk te maken van 'de dokter'. De Amerikaanse gezinstherapeut Walter Kempler werd gids en loods van de Twellose dorpsdokter. Die Amerikaanse geleerde huldigde doodleuk de opvatting dat elk mens, geestelijk beschouwd, deuken had opgelopen bij zijn gang door het leven. Voor sommigen een discutabele opvatting maar over dergelijke beschadigingen kon je Kees, zeker in de donkere periode na het overlijden van zijn vrouw, niets nieuws vertellen. Hij trachtte zijn patiënten te geleiden tot zijn eigen opvattingen. "Wat wilt u wat ik voor u doe en voor u kan doen", was de vaak gehoorde openingszin in de spreekkamer. De patiënten krabden zich overrompeld en sommigen overdonderd achter het oor. "Wat bezielde die vent nou?" Ze hadden het moeilijk met de handelwijze van hun dokter. Velen verfoeiden het briefje in de wachtkamer waarop een aantal vragen stonden die de patiënten voor zichzelf dienden te beantwoorden aler zij in de spotlights voor het doktersbureau plaats namen. Voor veel Twellonaren was deze handelwijze dermate schokkend dat een derde deel van Engels patiëntenbestand verdween naar andere huisartsen.

"En ik hoorde zelden waarom zij naar een ander gingen. De verantwoordelijkheid bleven ze dus leggen bij de huisarts", merkte Kees in een dagbladverslag op. Aan die mening van zijn patiënten kon zelfs een algemene informatieavond in het Kruispunt niets veranderen.

Ondanks alle tegenslagen, bleef die kenmerkende, gulle en ontwapenende van-oor-tot-oorgrijns zijn gezicht opfleuren. Die kwajongensuitstraling hing nog immer als een passend kledingstuk om hem heen en zo bleef hij geliefd bij en graag gezien door veel dorpsgenoten. Dan was-ie even niet de dokter maar gewoon Kees. Uit Stadwijk. Zoon van de oude dorpsdokter.

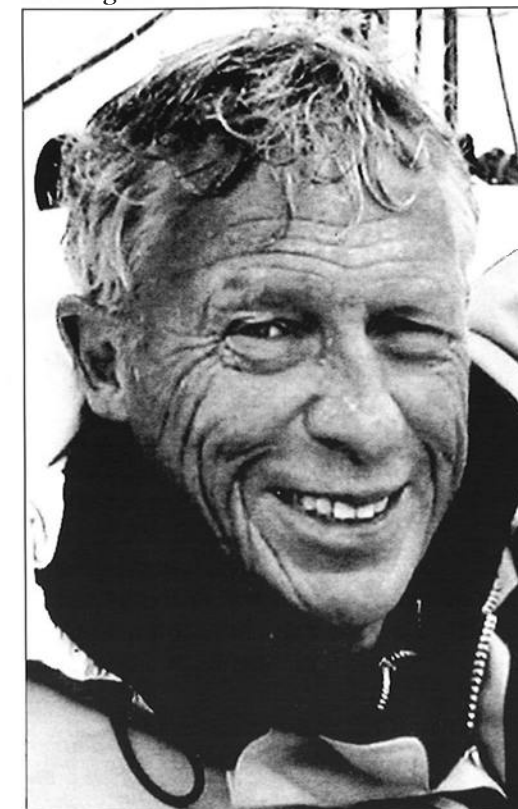
Toen hij zijn doktersbul had behaald, en juist omdat zijn studietijd niet op rolletjes was verlopen, vond mevrouw Engel dat zijn vrienden nu dan toch maar wel "mijnheer Kees" moesten zeggen. En -verduld- dat deden ze! Zo werd Kees mijnheer. Eerlijk toegegeven: hij liet zich er nooit op voorstaan! Het was nog de tijd dat de vrouw van de burgemeester een *mevrouw* was, de echtgenote van de gegoede middenstander een *juffrouw*, terwijl de werkster het met het predicaat *vrouw* zusen-zo moest doen! Alle waar naar zijn geld en alle gewoonten naar hun tijd.

Kees Engel overleed op 9 april 2003.

Twello was een 'mijnheer' kwijt.

Met dank aan de dames Van Noortwijk-Engel en Van der Linde en de heren P. Storm, W. Steenbeek en A. Veenvliet voor hun medewerking en informatie.

Bronnen: knipselarchief OKV en eigen ervaringen.

Ten afscheid

Onder
één
dak

Binnenkort verschijnt:

Een kleurrijk geïllustreerd boek van 120 pagina's met de geschiedenis van de Dorpskerk en haar geloofsgemeenschappen. Ook de geschiedenissen van het Kruispunt, VVH-gebouw en Rehoboth worden belicht.

Extra voordeel voor Kroniek-lezers: € 12,50

De verkoopprijs na verschijnen is € 17,50.

Teken dus nu direct in op:

onder1dak@pkn-twello.nl

De Vollehand vanuit Deventer perspectief

G.J. van Zanten, Deventer

In de Kroniek van 2007, no 4 trof ik een artikel over 'de Volle Hand' aan dat mijn aandacht trok omdat ik in het verleden een onderzoek heb gedaan naar de historie van het grondgebied van de gemeente Deventer. Hoewel de Vollehand weliswaar niet op Deventer grondgebied staat, maar in een ver verleden wel historisch verbonden was met de stad Deventer, heb ik tijdens het onderzoek in het oud archief van de gemeente Deventer ook de Vollehand betrokken. Toen ik dat enige tijd geleden aan de heer J. Siero vertelde, vroeg bij mij of ik dat eens op wilde schrijven, want we worden elk jaar een jaartje ouder en als je dan het tijdelijke met het eeuwige verwisselt gaat de kennis wel verloren. Vandaar deze aanvullingen op het verhaal over de Vollehand.

Het is bekend dat de Hertog van Gelre in 1520 op de plaats waar voorheen de Herberg Vollehand heeft gestaan (nu restaurant 't Diekhuus) een wachttoret heeft gebouwd met de naam de Morgenster. In 1528 hebben de Deventernaren deze toren tegelijk met de wachttoret de Altena, in de volksmond ook wel de 'kiek in de pot' genoemd, afgebroken en met de stenen de Waag in Deventer gebouwd.¹

Dan eerst in 1581 staat er in de verzamelde besluiten uit de registers van Resolutiën het volgende te lezen:

10 Aug. 1581 Evert Roelofsen en zijn broer Willem hebben op vrije Heren Straete tussen de grote brugge en de Vollehand aver de'n Issele de Burger Andries Aetsack en Henrick ter Spillen bus geweert willen afnemen en hen geslagen.

Zij zijn gevangen genomen en uit de gevangenis ontslagen. Zij moeten hun kostgeld in de gevangenis betalen en Evert moet voor de fortificatie 50 ton kalk leveren. Hier wordt in de bewaard gebleven documenten van Deventer voor het eerst de naam De Vollehand genoemd.

¹ Zie Altena en de Morgenster door drs. M.M. Doornink-Hoogenraad; Pdf-bestand op de site van www.historischcentrumoverijssel.nl; zoeken op Morgenster.

Op 11 febr. 1585 moet ene Hopman Kon in opdracht van zijn Generaal 'een schans aan de Vollehand tot weerstand van den vijant slean.'

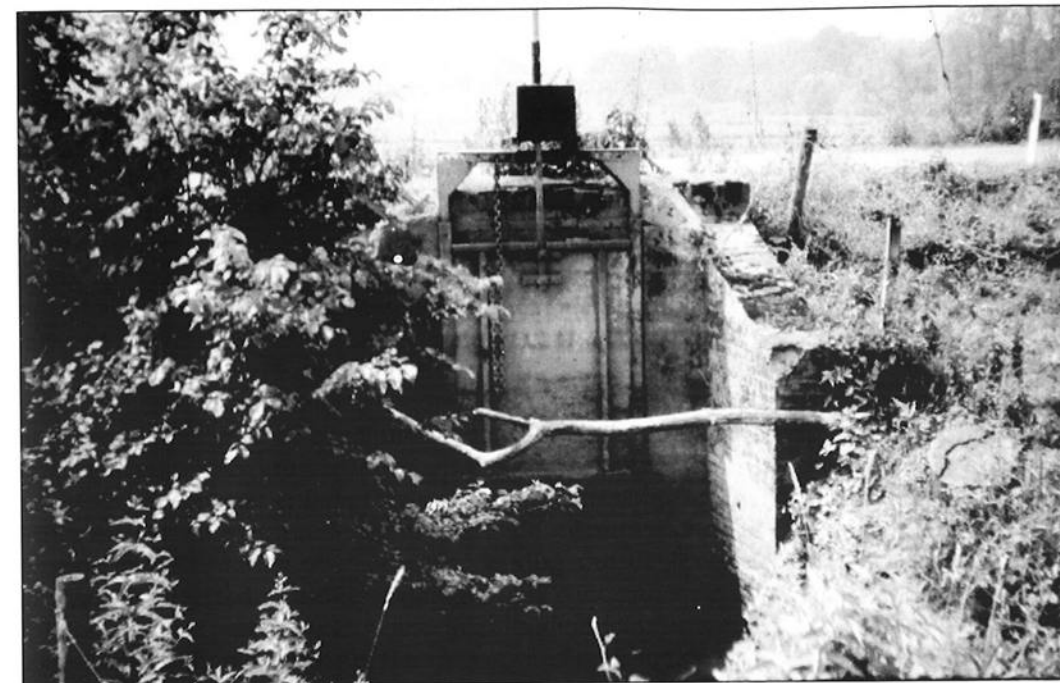
In 1747, 1754 en 1755 zijn een aantal posten terug te vinden welke betrekking hebben op het herstel van de weg naar de Vollehand nadat deze door hoog water beschadigd is.

In 1820 is er een aanbesteding terug te vinden welke betrekking heeft op het sluisje bij de Vollehand terwijl er in 1824 een aanbesteding is voor het onderhoud van de weg vanaf De Dood tot aan de dijk bij de Vollehand.

In de notulen van de Raad is een briefwisseling betreffende het onderhoud vanaf de dijk bij de Vollehand tot aan het sluisje in de weg. In deze briefwisseling wordt overeengekomen dat dit stukje weg door de gemeente Voorst zal worden onderhouden en dat de gemeente Voorst een bekwame afrit zal maken vanaf de dijk bij de Vollehand tot aan het sluisje.

Dit sluisje werd in tijden van hoog water gesloten om te voorkomen dat het Stadsland en vóór 1887 ook de Hoven en de Steenenkamer zouden onderlopen.

Overigens was het stroompje dat daar voor 1992 onder de Lagesteenweg doorliep in

Sluisje Oude IJssel, foto G.J. van Zanten

het verleden een nog werkbare 2^e bedding van de IJssel. Nog steeds heeft deze sloot de naam Oude IJssel en is sinds 1482 de grens tussen Voorst en Deventer en daarmee ook de grens tussen Gelderland en Overijssel. Het oude sluisje dat op de grens van Voorst en Deventer lag bij de Vollehand en bij de dijk aanleg in 1995 is afgebroken.

Op 3 oktober 1844, zo staat het in de notulen van de raad, werd er gedelibereerd (vergaderd) over het voorstel van districtscommissaris van de Veluwe betreffende het bepuinen en begrinten van de weg van de Vollehand door Terwolde naar Welsum. Uit latere stukken is gebleken dat men bedoelde de weg naar Nijbroek en Epe.

Men doet dan het voorstel dat men de weg van Deventer tot de oprit van de dijk zal onderhouden, zodanig echter dat de wijze van onderhoud aan de stad blijft overgela-

ten. Ook wil de stad zich het recht voorbehouden om de weg bij hoog water af te sluiten, zoals voorheen. De stad wilde echter wel dat er voor het onderhoud van het stukje weg van het sluisje tot de dijk geen tol zou worden geheven.

Ook was de stad bereid een bedrag van 500 gulden in de onderneming te steken indien men op marktdagen aan boerenwagens halve tol zou vragen.

Op 21 okt. 1844 is men in Deventer geneigd de reeds eerder aangeboden som van 500 gulden te verhogen.

Men verbindt hier echter wel aan dat het tolhek geplaatst wordt beneden de herberg de Vollehand, dat er geen hogere tolheffing zal worden gevorderd en dat de tol op de marktdagen in Deventer 'op de helft' wordt bepaald.

Vermoedelijk heeft het tolhek bij de oprit naar de dijk gestaan gezien een rapport

in een raadsbesluit van 20 oktober 1845 waarin is beloofd dat alle personen welke gewoonlijk gebruik maken van de kunstweg naar de oprit van de dijk, om daar de dijk naar Meermuiden te volgen, vrijkaarten zullen worden uitgereikt. Ook het vervoer van eikenschors naar de Vollehand in de maanden mei, juni en juli zal geheel vrij zijn; zo ook het vervoer van mestspeciën en landbouwproducten van en naar eigen bergplaatsen.

Het is zeer waarschijnlijk dat het tolhek inderdaad naar de Vollehand is verplaatst, gezien de raad in 1849 besluit tot opheffing van vrijdom van tol aan de Vollehand. Personen welke dan via de dijk naar Meermuiden gaan hoeven dan kennelijk de tolbomen niet meer te passeren.

Nadien is de weg naar de Vollehand nog diverse malen na hoog water hersteld en verbeterd.

Zo werd de weg in 1852 verhard met zoals men toen schreef: 'Mac-Adam', genoemd naar de uitvinder van dit soort wegverharding John McAdam.

In een advertentie van de Courant van Jan de Lange wordt dan in 1855 voor het eerst de naam Steenweg gebezigd bij 'het verpachten van haver aan de Steenweg dichtbij de Tol aan de Vollehand'.

In 1893 werd de lage steenweg geëgaliseerd en bedekt met basalt en wordt de weg naar de Vollehand steeds vaker Lagesteenweg genoemd. Was er dan ook een hoge steenweg? Ja, die was er sinds het midden van de 19^e eeuw toen de Rijksstraatweg over de bandijk werd verhard met klinkers.

In 1924 is de Lagesteenweg geasfalteerd om bij de aanleg van de nieuwe dijk in 1992 geheel te verdwijnen en daarmee een eeuwen oud stukje geschiedenis. Men mag niet uit het oog verliezen dat de weg naar de Vollehand voor de bouw van de spoorbrug in 1887 rechtstreeks aansloot op de

Langelaan in het plantsoen op De Worp. De weg heeft in het verleden vaak schade geleden door hoog water. Soms probeerden landbouwers die hun landbouwgronden op het stadsland hadden deze door middel van zandzakken droog te houden. De laatste keer is dat gebeurd in 1983 toen de IJssel op 31 mei een hoogte van 6,38 meter plus NAP bereikte. Helaas heeft men niet kunnen voorkomen dat het Stadsland toen is ondergelopen. Omdat dit hoog water zo laat in het seizoen kwam is er veel zaaigoed verloren gegaan.

Nadat Jan de Lange in 1837 begon met de (wekelijkse) uitgave van de Deventer Courant werd dit een bron van informatie voor het terugvinden van oude veldnamen. Veel notarissen maakten gebruik van de Deventer Courant waarbij zij de toen gebruikte namen vermeldden voor stukken grond, maar ook van oude boerderijtjes en andere gebouwen.

Zo stond er in de Deventer Courant op 15 augustus en 5 september 1840 de volgende advertentie:

"De eigenaar is voornemen, op een nader te bepalen dag ten verkoop te veilen. Huis en Herberg het Erve en Goed de Vollehand met deszelfs gerenommeerde houtwal en beste bouw en weidelanden groot ongeveer 20 bunder alles bij en aan elkander gelegen aan de rivier de IJssel nabij Deventer.

Notaris Mr. P.P. Everts residerende te Twello op verzoek van G. Lieferink".

Opvallend is dat de advertentie van 1919 welke in de Kroniek (2007/4) staat afgedrukt en waarin de Vollehand ter verkoop wordt aangeboden weer de naam van de notaris Everts uit Twello is maar nu met de voorletters H.H.

Dan is misschien ook de vraag gerechtvaardigd hoeveel generaties notarissen Everts er in Twello zijn geweest.

Op 11 september 1840 werden er een paar

stukken grond van de Vollehand te koop aangeboden. Namelijk een stuk uiterweerd weiland genaamd 'de Pinhoek' en een stuk van de uiterweerd weilanden 'de Hogenweerd weilanden' met den halve kolk daarin gelegen. In de Courant van Jan de Lange staat op 18 februari de volgende advertentie:

J. Nooteboom. Gewoond hebbende in het huis genaamd 'Noteboom' maakt zijn geëerde begunstigers bekend, dat hij zijn affaire in Hofzaden verplaatst heeft in de Vollehand nabij Terwolde.

Op 2 maart 1842 staat de volgende advertentie in de krant: *H. Nijland. Bakkert te Terwolde wonende in het huis genaamd 'de Noteboom' maakt bekend dat de oude affaire in Hofzaden zal voortgaan.*

In een advertentie een jaar later stopt Nijland weer met de verkoop van Hofzaden.

Dan op 20 mei 1843 wel een heel bijzondere advertentie van Jan Noteboom in de Deventer Courant. Toen stond er te lezen: *"Bij de Vollehand onder Terwolde is eene*

zitplaats boven in een Lindeboom gemaakt, wel voor ruimte van 30 personen, vrolijk uitzicht hebbende op de Stad Deventer, Rivier de IJssel en Weide, Bouwlanden en Bossen". Van deze bijzondere zitplaatsen heeft men later nog een foto gemaakt.

Op 8 augustus 1845 staat er een advertentie in de courant van mr. J.N. Everts te Twello. In deze advertentie staat: *"op verzoek van Jan Noteboom aan de Vollehand aanbesteden van het verkarren van zand van de Hoogenweerd naar de Houtwal".*

In een advertentie van 1 januari 1876 maakt J. Nooteboom bekend dat de Herberg de Vollehand wordt gesloten, maar dat de handel in zaad gewoon doorgaat. In de Kroniek no. 4 van 2007 is de advertentie te zien van de verkoop van de Vollehand.

De oude herberg is kennelijk later gesloopt, gezien mijn herinneringen aan het oude Café de Vollehand niet dezelfde zijn als onderstaande foto, waar men de trap naar de zitplaatsen in de Lindeboom duidelijk kan zien.

Foto van de Herberg de Vollehand met links op de foto de boom waar de zitplaatsen waren gemaakt. De trap er naar toe is links van de boom te zien.
fotoverzameling OKV

HORSTINK
KWALITEITSBOUWERS VAN HUIS UIT!

3.W. Frisostraat 15
7391 DJ Twello
Telefoon 0571 - 27 14 83
Fax 0571 - 27 10 36

Kamperfoellestraat 17
7383 XS Voorst
Telefoon 0575 - 50 33 05

Luxe woningbouw
Aan- en verbouw
Complete badkamers
Utiliteitsbouw
Restauratie
Onderhoud

www.kwaliteitsbouwers.nl

ZEEFDRUKKERIJ KLUNDER

Gespecialiseerd in het drukken van:

- * Paraplu's * Katoenen/nylon tassen
- * Reclameborden * Stickers
- * Posters * Display's
- * Diverse Kunststoffen
- * Digitaal grootformaat printen op diverse materialen
- * En bekend met Speciale inktten.
b.v. krasloten - geur en glitter inktten

Op www.eigenshirt.nl vindt u het drukken van:

- * Textiel: van t-shirts tot bedrijfskleding
t-shirts vanaf 1 exemplaar ook mogelijk

Oude Rijksstraatweg 19, Twello
Tel. 0571-276622
www.klunderzeefdruk.nl

Kapsalon Koolman

Tel. 0571 - 271423 - Stationsstraat 1
7391 EG Twello

meer dan 225 jaar

- ontwerp/dtp/webdesign
- kopiëren zw/w en kleur
- grootformaat zw/w en kl
- textielbedrukking
- inbinden studiemateriaal
- lamineren klein en groot
- print je eigen behang
- pop-up doek incl. display

Van Ghentstraat 25 | 7391 CR TWELLO | T 0571-271104
F 0571-273432 | E info@riwa-copy.nl | I www.riwaprintendesign.nl

Het ontbrekende puzzelstukje voor al uw print- en inbindwerk

Bakker Bril Voorst

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds (na enkele verbouwingen) in gebruik.

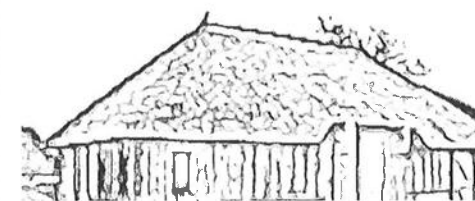
Het pand staat op de monumentenlijst. De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril.

Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies.

Er gaan dan stevast eigengemaakte produkten mee naar huis.

Foto uit 1960,
bakker Bril met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksstraatweg 17a - 7391 MH Twello
Tel. 0571-270014
www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320
info@hofvantwello.nl

Geopend:
Dinsdag t/m zondag van 10.00 tot 17.00 uur.

Van 1 november tot 21 maart dinsdag en zondag gesloten.

Lekker | | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodem-eigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar!

Informeer hier eens naar: info@hofvantwello.nl

Elke dag een streekmenu